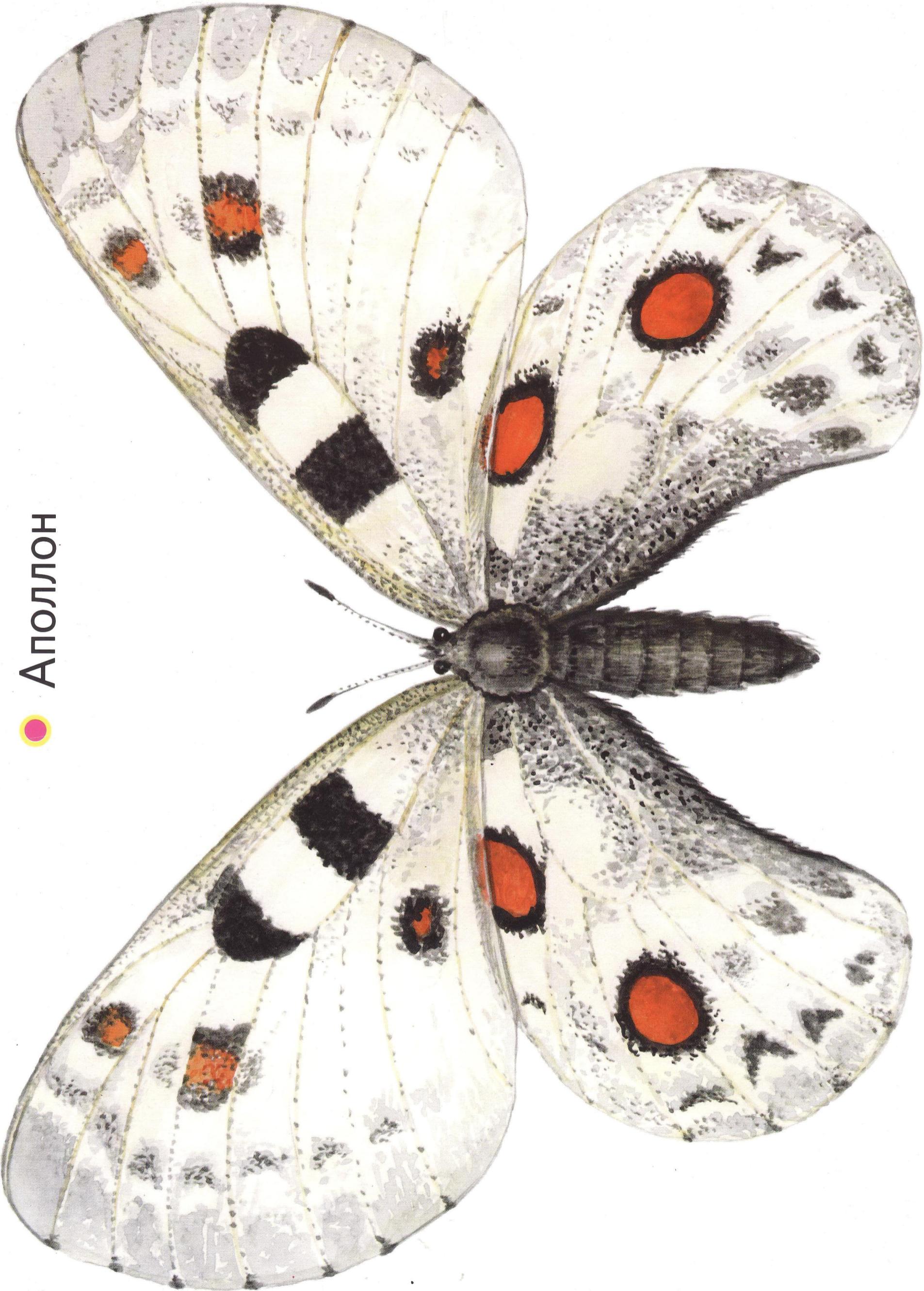
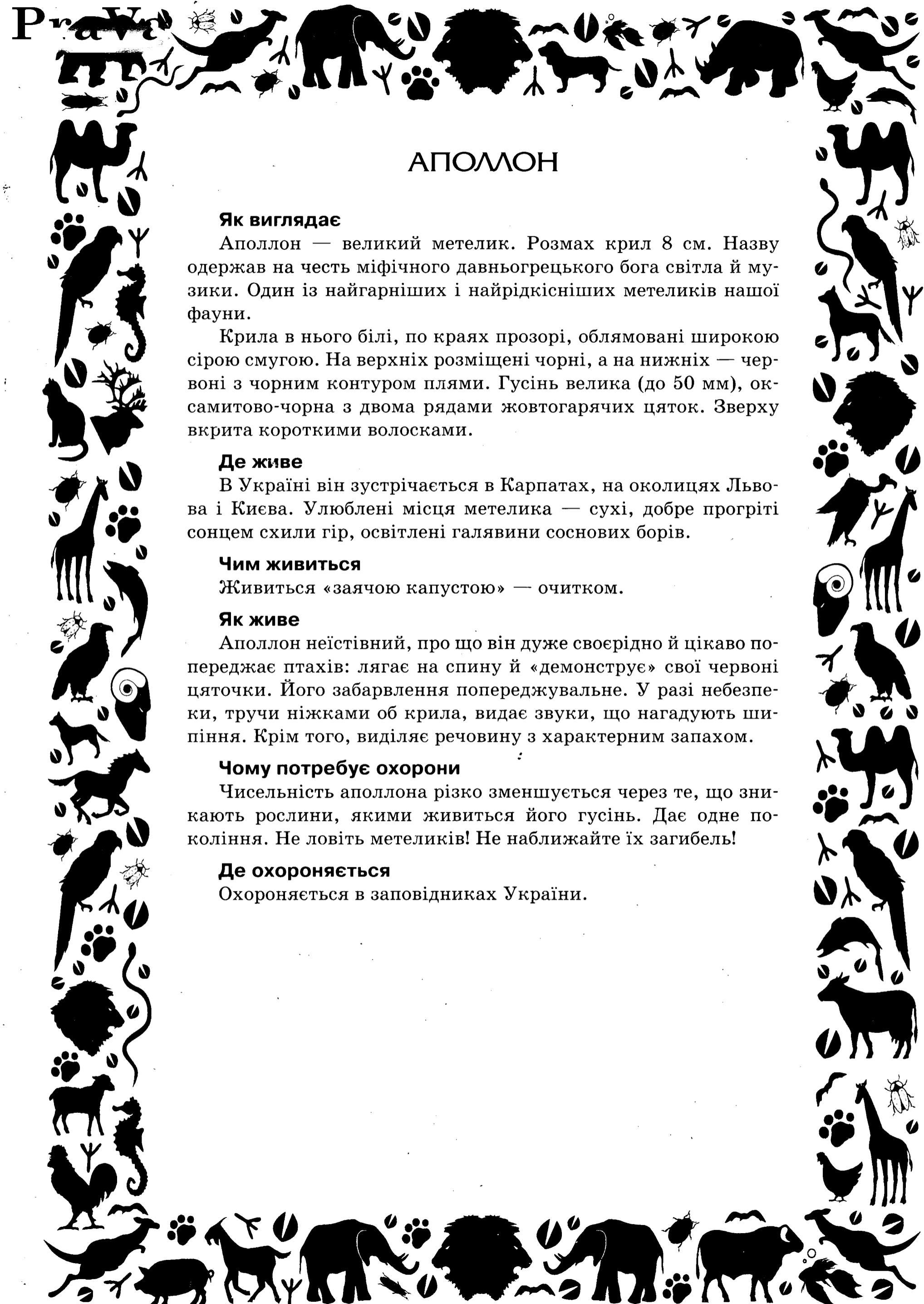

PraVa

АПОЛЛОН

АПОЛОН

Як виглядає

Аполлон — великий метелик. Розмах крил 8 см. Назву одержав на честь міфічного давньогрецького бога світла й музики. Один із найгарніших і найрідкісніших метеликів нашої фауни.

Крила в нього білі, по краях прозорі, облямовані широкою сірою смugoю. На верхніх розміщені чорні, а на нижніх — червоні з чорним контуром плями. Гусінь велика (до 50 мм), оксамитово-чорна з двома рядами жовтогарячих цяток. Зверху вкрита короткими волосками.

Де живе

В Україні він зустрічається в Карпатах, на околицях Львова і Києва. Улюблені місця метелика — сухі, добре прогріті сонцем схили гір, освітлені галевини соснових борів.

Чим живиться

Живиться «заячою капустою» — очитком.

Як живе

Аполлон неїстівний, про що він дуже своєрідно й цікаво по-переджає птахів: лягає на спину й «демонструє» свої червоні цяточки. Його забарвлення попереджуvalьне. У разі небезпеки, тручи ніжками об крила, видає звуки, що нагадують шипіння. Крім того, виділяє речовину з характерним запахом.

Чому потребує охорони

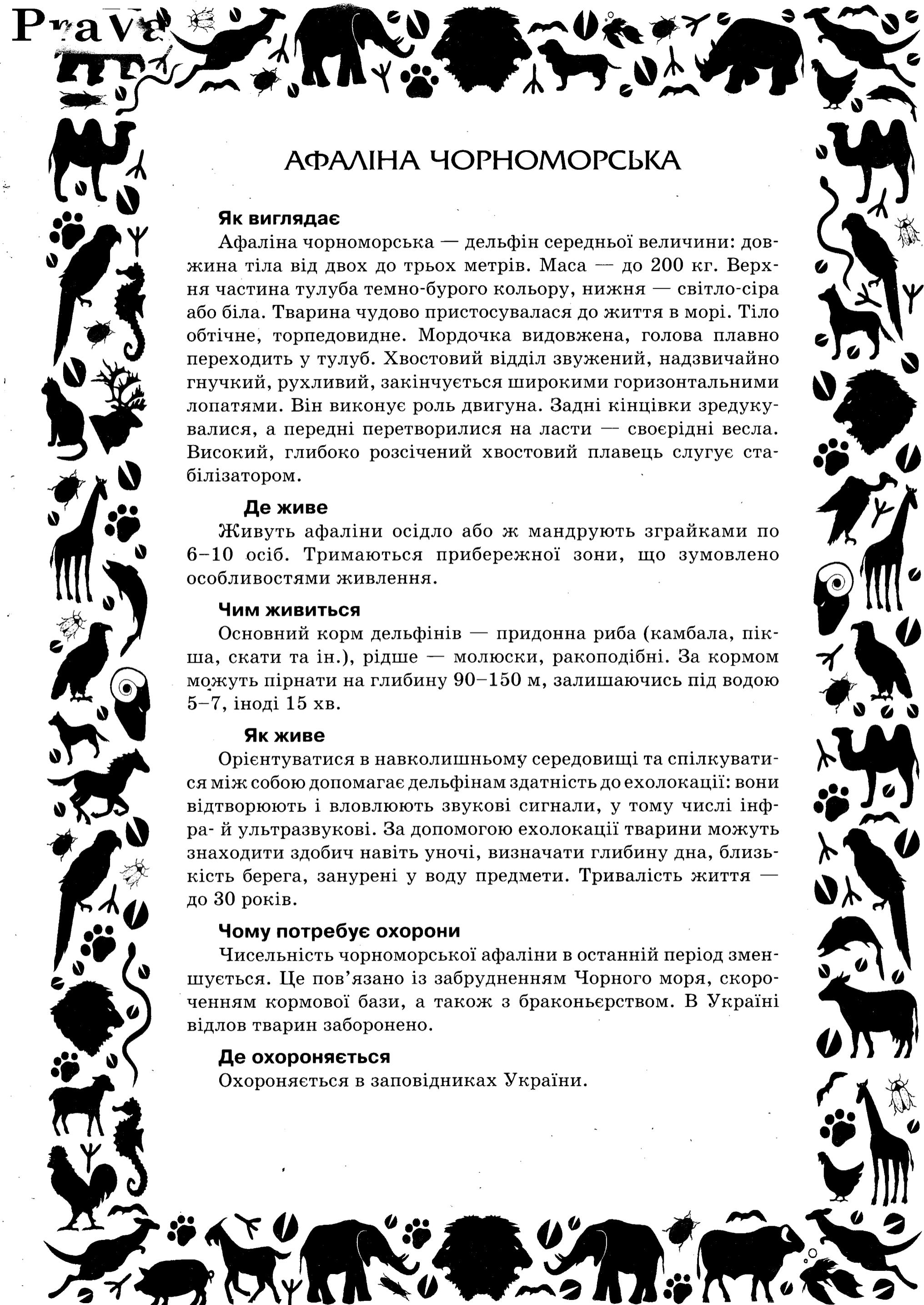
Чисельність аполлона різко зменшується через те, що зникають рослини, якими живиться його гусінь. Дає одне покоління. Не ловіть метеликів! Не наблизяйте їх загибел!

Де охороняється

Охороняється в заповідниках України.

• Афаліна
чорноморська

АФАЛІНА ЧОРНОМОРСЬКА

Як виглядає

Афаліна чорноморська — дельфін середньої величини: довжина тіла від двох до трьох метрів. Маса — до 200 кг. Верхня частина тулуба темно-бурого кольору, нижня — світло-сіра або біла. Тварина чудово пристосувалася до життя в морі. Тіло обтічне, торпедовидне. Мордочка видовжена, голова плавно переходить у тулуб. Хвостовий відділ звужений, надзвичайно гнучкий, рухливий, закінчується широкими горизонтальними лопатями. Він виконує роль двигуна. Задні кінцівки зредукувалися, а передні перетворилися на ласті — своєрідні весла. Високий, глибоко розсічений хвостовий плавець слугує стабілізатором.

Де живе

Живуть афаліни осідло або ж мандрують зграйками по 6–10 осіб. Тримаються прибережної зони, що зумовлено особливостями живлення.

Чим живиться

Основний корм дельфінів — придонна риба (камбала, пікша, скати та ін.), рідше — молюски, ракоподібні. За кормом можуть пірнати на глибину 90–150 м, залишаючись під водою 5–7, іноді 15 хв.

Як живе

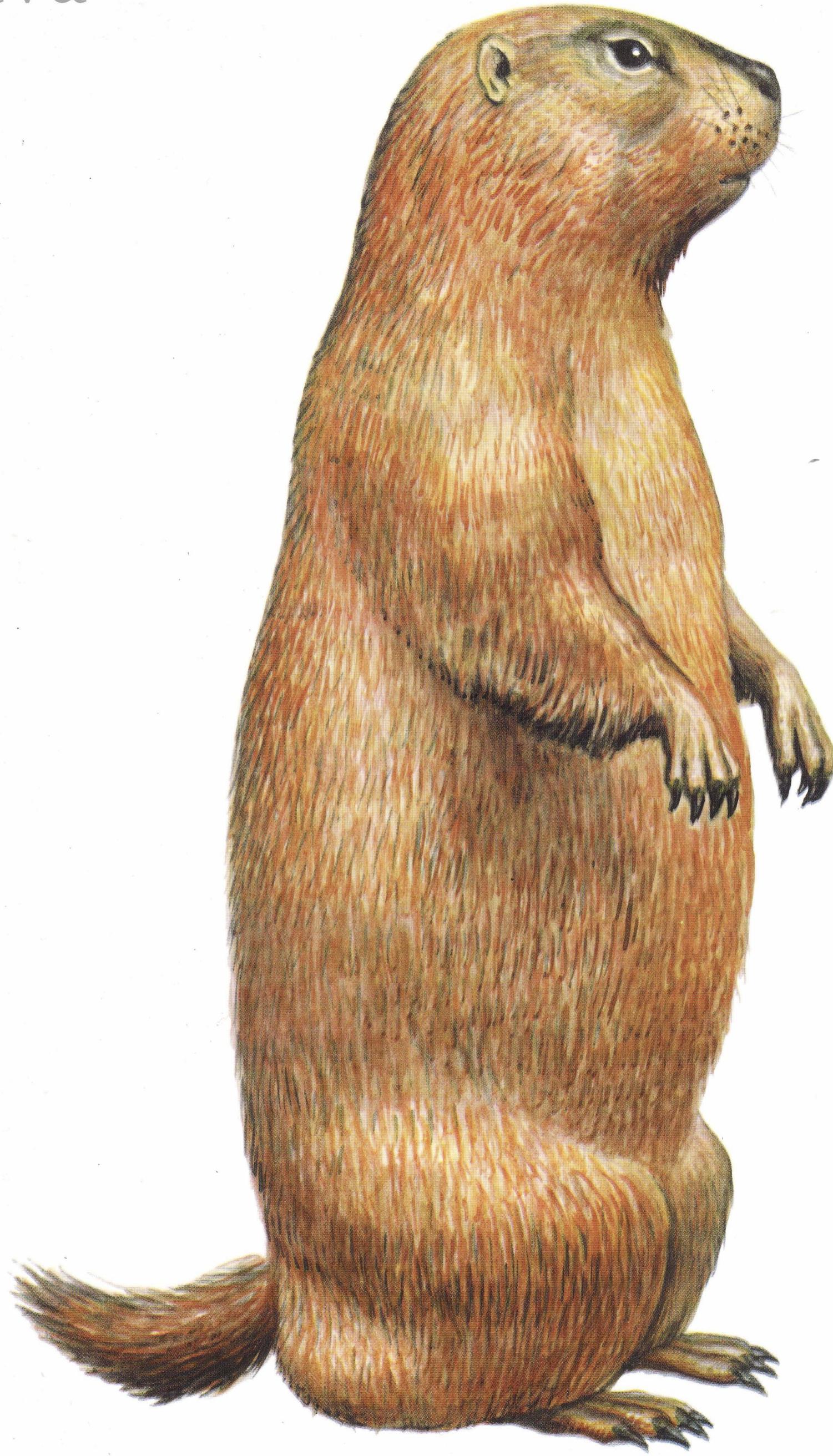
Орієнтуватися в навколошньому середовищі та спілкуватися між собою допомагає дельфінам здатність до ехолокації: вони відтворюють і вловлюють звукові сигнали, у тому числі інфра- та ультразвукові. За допомогою ехолокації тварини можуть знаходити здобич навіть уночі, визначати глибину дна, близькість берега, занурені у воду предмети. Тривалість життя — до 30 років.

Чому потребує охорони

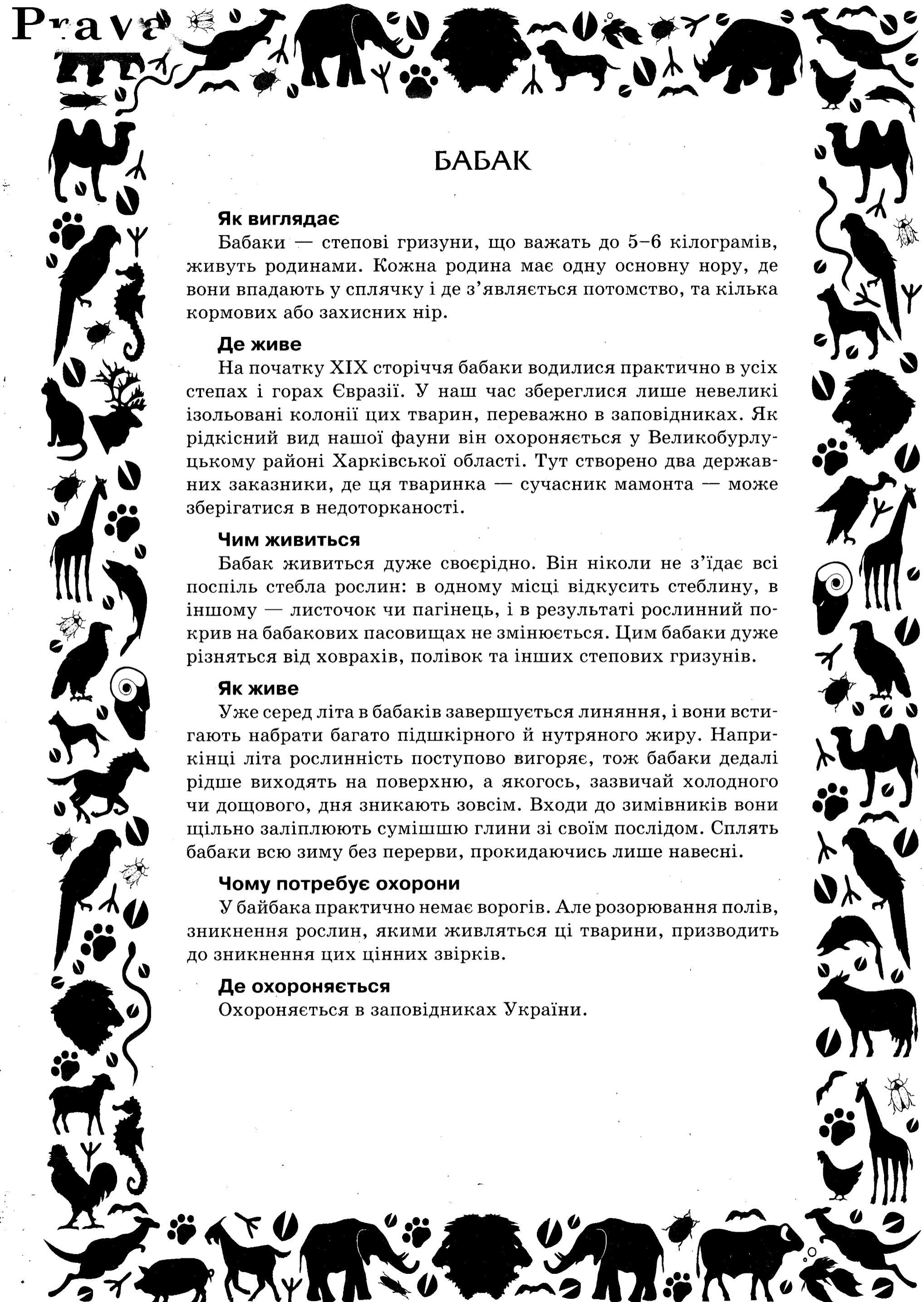
Чисельність чорноморської афаліни в останній період зменшується. Це пов'язано із забрудненням Чорного моря, скороченням кормової бази, а також з браконьєрством. В Україні відлов тварин заборонено.

Де охороняється

Охороняється в заповідниках України.

Бабак

БАБАК

Як виглядає

Бабаки — степові гризуни, що важать до 5–6 кілограмів, живуть родинами. Кожна родина має одну основну нору, де вони впадають у сплячку і де з'являється потомство, та кілька кормових або захисних нір.

Де живе

На початку ХІХ сторіччя бабаки водилися практично в усіх степах і горах Євразії. У наш час збереглися лише невеликі ізольовані колонії цих тварин, переважно в заповідниках. Як рідкісний вид нашої фауни він охороняється у Великобурлуцькому районі Харківської області. Тут створено два державних заказники, де ця тваринка — сучасник мамонта — може зберігатися в недоторканості.

Чим живиться

Бабак живиться дуже своєрідно. Він ніколи не з'їдає всі поспіль стебла рослин: в одному місці відкусить стеблину, в іншому — листочок чи пагінець, і в результаті рослинний покрив на бабакових пасовищах не змінюється. Цим бабаки дуже різняться від ховрахів, полівок та інших степових гризунів.

Як живе

Уже серед літа в бабаків завершується линяння, і вони встигають набрати багато підшкірного й нутряного жиру. Наприкінці літа рослинність поступово вигоряє, тож бабаки дедалі рідше виходять на поверхню, а якогось, зазвичай холодного чи дощового, дня зникають зовсім. Входи до зимівників вони щільно заліплюють сумішшю глини зі своїм послідом. Сплять бабаки всю зиму без перерви, прокидаючись лише навесні.

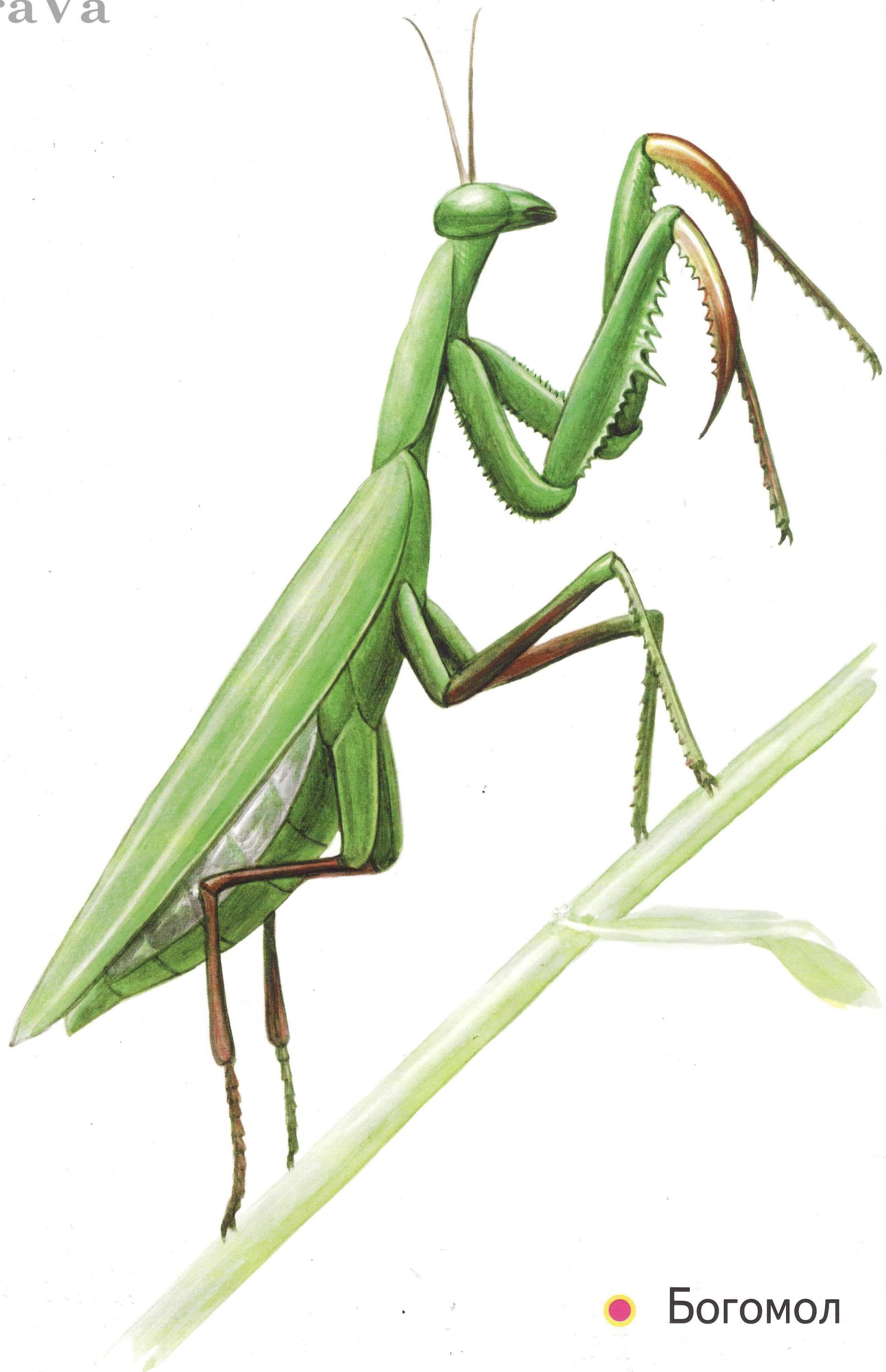
Чому потребує охорони

У байбака практично немає ворогів. Але розорювання полів, зникнення рослин, якими живляться ці тварини, призводить до зникнення цих цінних звірків.

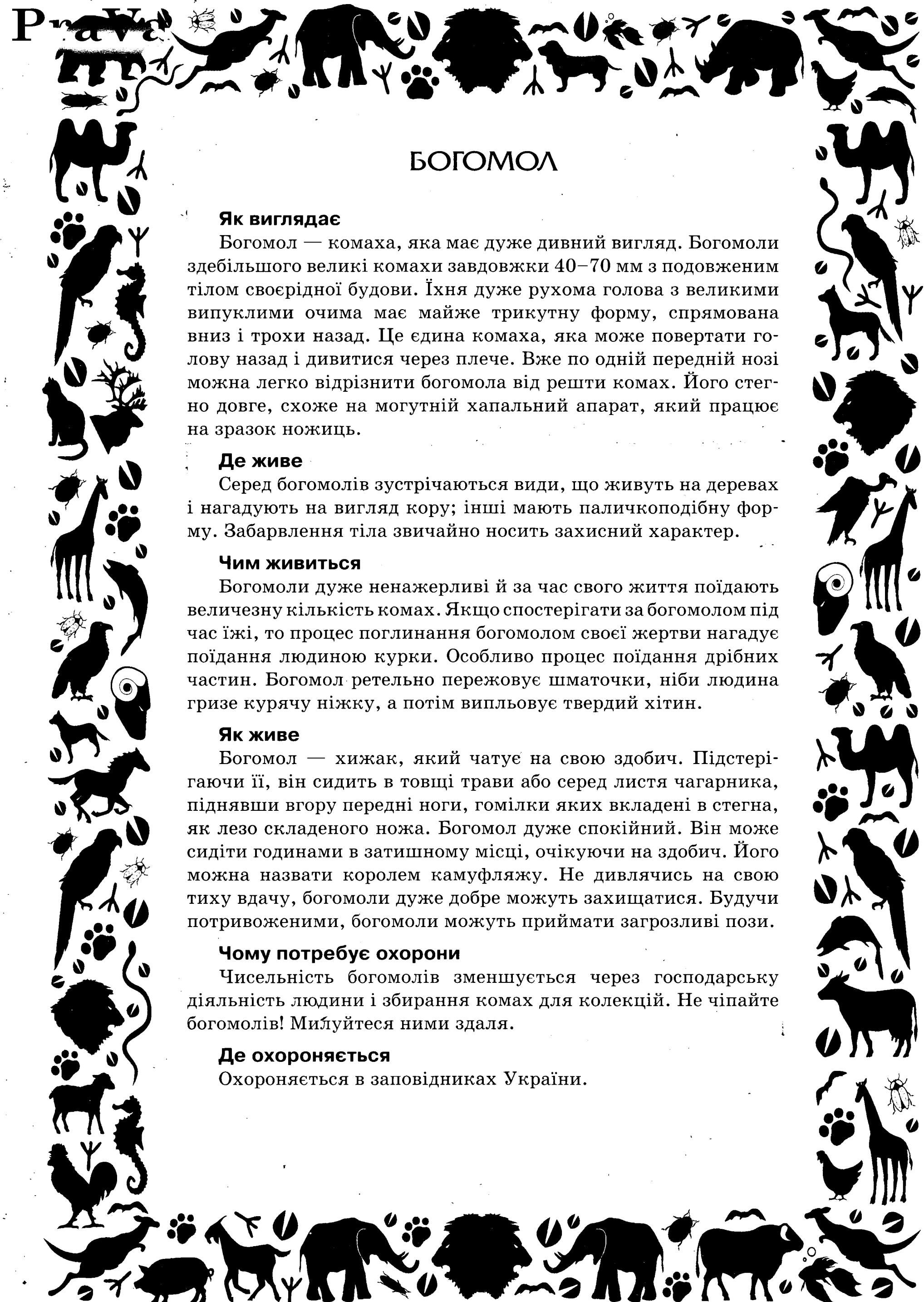
Де охороняється

Охороняється в заповідниках України.

PraVa

Богомол

БОГОМОЛ

Як виглядає

Богомол — комаха, яка має дуже дивний вигляд. Богомоли здебільшого великі комахи завдовжки 40–70 мм з подовженим тілом своєрідної будови. Їхня дуже рухома голова з великими випуклими очима має майже трикутну форму, спрямована вниз і трохи назад. Це єдина комаха, яка може повертати голову назад і дивитися через плече. Вже по одній передній нозі можна легко відрізнити богомола від решти комах. Його стегно довге, схоже на могутній хапальний апарат, який працює на зразок ножиць.

Де живе

Серед богомолів зустрічаються види, що живуть на деревах і нагадують на вигляд кору; інші мають паличкоподібну форму. Забарвлення тіла звичайно носить захисний характер.

Чим живиться

Богомоли дуже ненажерливі і за час свого життя поїдають величезну кількість комах. Якщо спостерігати за богомолом під час їжі, то процес поглинання богомолом своєї жертви нагадує поїдання людиною курки. Особливо процес поїдання дрібних частин. Богомол ретельно пережовує шматочки, ніби людина гризе курячу ніжку, а потім випльовує твердий хітин.

Як живе

Богомол — хижак, який чатує на свою здобич. Підстерігаючи її, він сидить в товщі трави або серед листя чагарника, піднявши вгору передні ноги, гомілки яких вкладені в стегна, як лезо складеного ножа. Богомол дуже спокійний. Він може сидіти годинами в затишному місці, очікуючи на здобич. Його можна назвати королем камуфляжу. Не дивлячись на свою тиху вдачу, богомоли дуже добре можуть захищатися. Будучи потривоженими, богомоли можуть приймати загрозливі пози.

Чому потребує охорони

Чисельність богомолів зменшується через господарську діяльність людини і збирання комах для колекцій. Не чіпайте богомолів! Милюйтесь ними здаля.

Де охороняється

Охороняється в заповідниках України.

Борсук

БОРСУК

Як виглядає

Цей звір розміром із невеликого собаку. У нього короткі ноги, видовжена морда, куций хвіст та грубе хутро рудувато-сірого кольору. Ноги та живіт чорні. Голова біла, а з боків тягнуться дві чорні смуги.

Де живе

Живуть борсуки в норах, які будують під землею за допомогою міцних лап, озброєних довгими й широкими кігтями. В одній норі борсук живе кілька років. Нора борсука — справжній лабірінт із багатьма ходами, гніздами і виходами. До того ж щороку він риє нові ходи. Так утворюються так звані «борсучі містечка».

Чим живиться

Живляться борсуки рослинним і тваринним кормом: комахами та їх личинками, жабами, ящірками, зміями, дрібними звірами й птахами, плодами. Люблять поласувати медом.

Восени борсуки дуже жиріють, їх маса збільшується майже в 2 рази. У цей час борсук поїдає все, що трапиться, жуків, слимаків, ящірок, жаб, мишей, лісові ягоди та плоди.

Як живе

Борсука нелегко зустріти, бо він полюбляє поспати. Влітку спить цілий день, а взимку — цілодобово. Лише зрідка він прокидається й блукає лісом. Найчастіше таке буває за відлиги або під час великої зливи, коли вода потрапляє в нору й перебиває сон леженя.

Чому потрібуює охорони

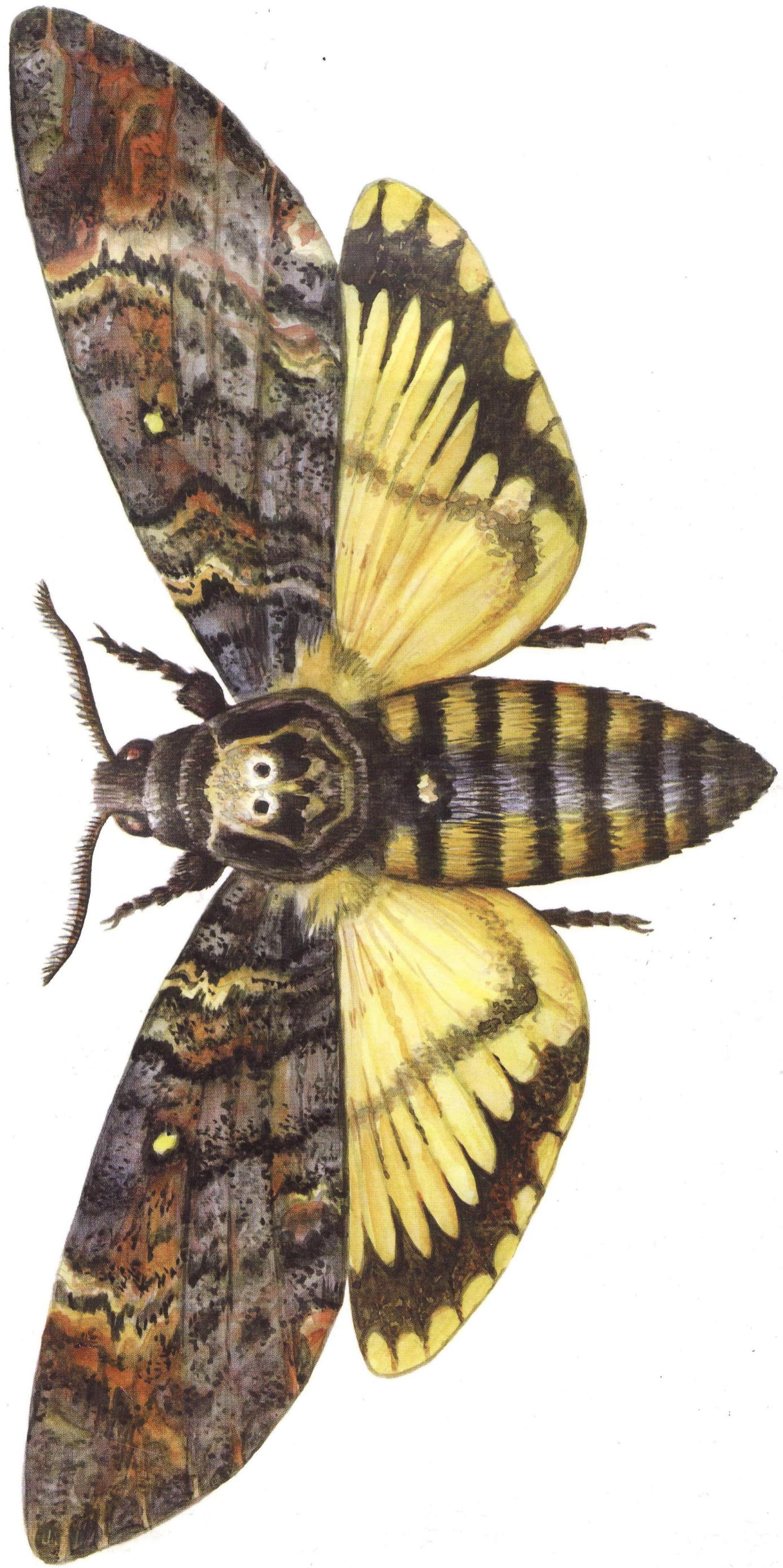
Дуже ціниться в медицині борсучий жир, який має цілющі властивості. Заради жиру, а також гарного хутра, борсуків безжалісно знищують. Кількість борсуків в Україні дуже мала, тому вони потребують охорони.

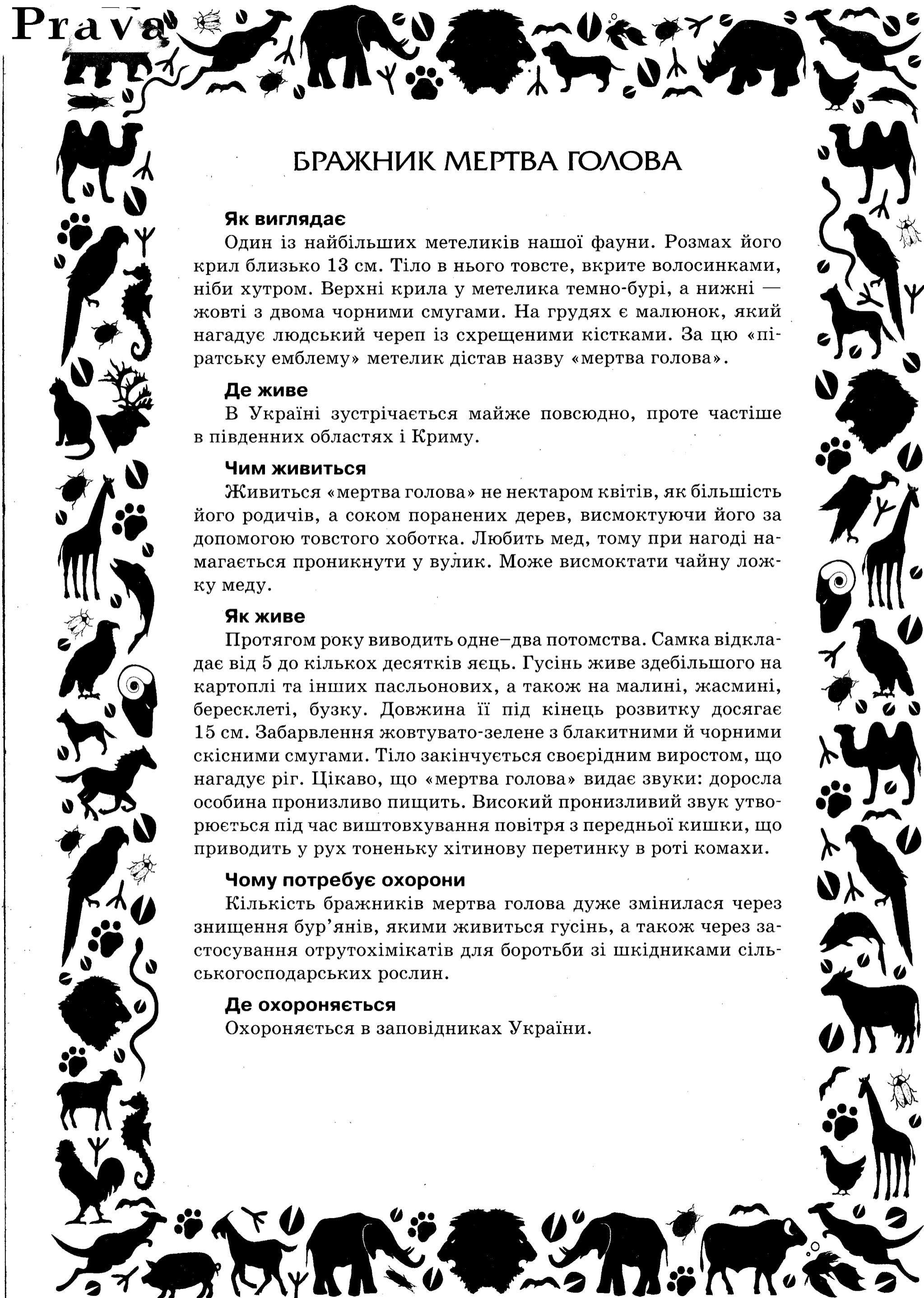
Де охороняється

Охороняється у Чорноморському і Карпатському біосфер-
них заповідниках, природних заповідниках Розточчя, Полісь-
кому, Канівському, Ялтинському, а також у Швацькому і Си-
невирському природних парках.

PraVa

● Бражник
мертва голова

БРАЖНИК МЕРТВА ГОЛОВА

Як виглядає

Один із найбільших метеликів нашої фауни. Розмах його крил близько 13 см. Тіло в нього товсте, вкрите волосинками, ніби хутром. Верхні крила у метелика темно-бурі, а нижні — жовті з двома чорними смугами. На грудях є малюнок, який нагадує людський череп із схрещеними кістками. За цю «піратську емблему» метелик дістав назву «мертва голова».

Де живе

В Україні зустрічається майже повсюдно, проте частіше в південних областях і Криму.

Чим живиться

Живиться «мертва голова» не нектаром квітів, як більшість його родичів, а соком поранених дерев, висмоктуючи його за допомогою товстого хоботка. Любить мед, тому при нагоді намагається проникнути у вулик. Може висмоктати чайну ложку меду.

Як живе

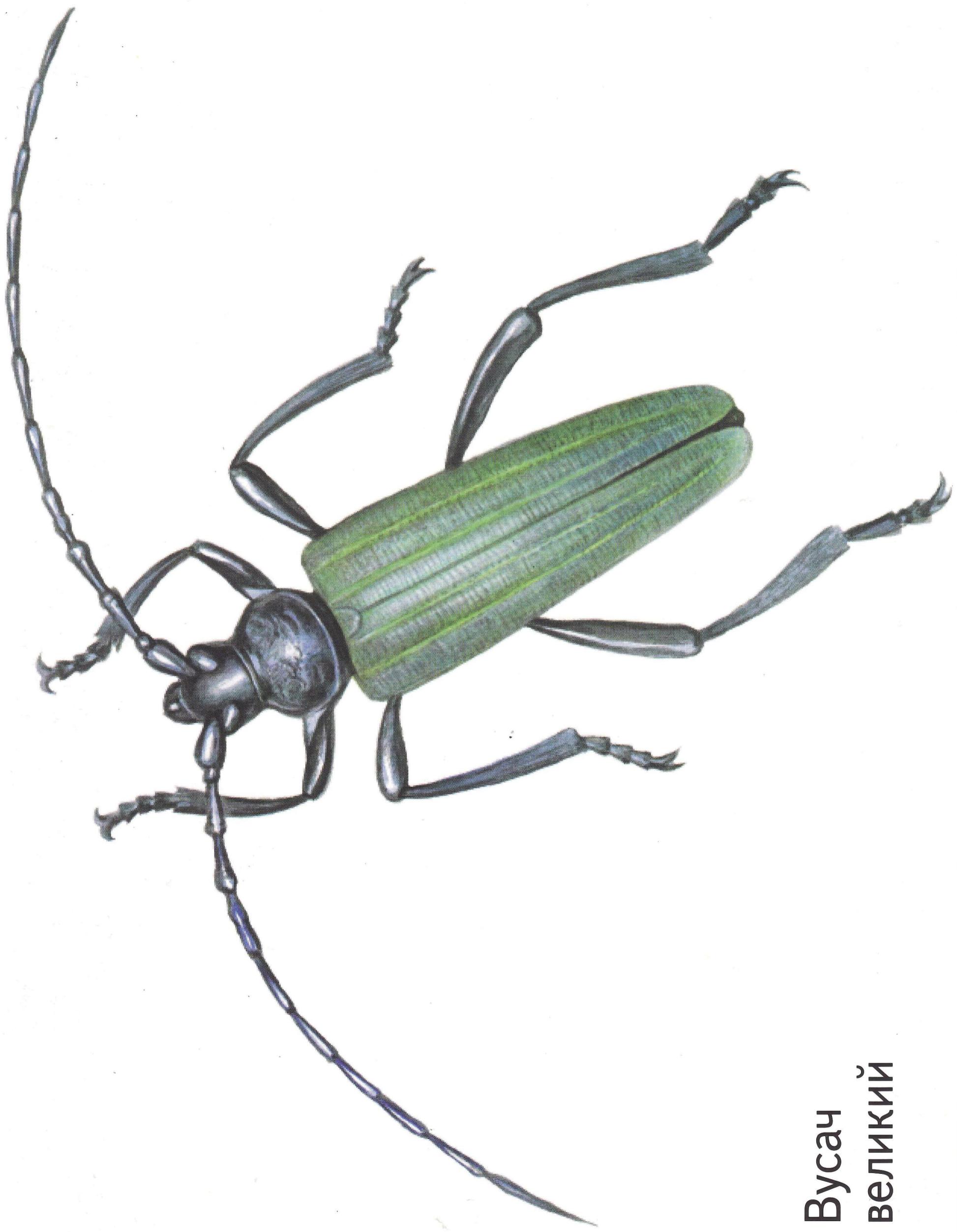
Протягом року виводить одне—два потомства. Самка відкладає від 5 до кількох десятків яєць. Гусінь живе здебільшого на картоплі та інших пасльонових, а також на малині, жасмині, бересклеті, бузку. Довжина її під кінець розвитку досягає 15 см. Забарвлення жовтувато-зелене з блакитними й чорними скінними смугами. Тіло закінчується своєрідним виростом, що нагадує ріг. Цікаво, що «мертва голова» видає звуки: доросла особина пронизливо пищить. Високий пронизливий звук утворюється під час виштовхування повітря з передньої кишki, що приводить у рух тоненьку хітинову перетинку в роті комахи.

Чому потребує охорони

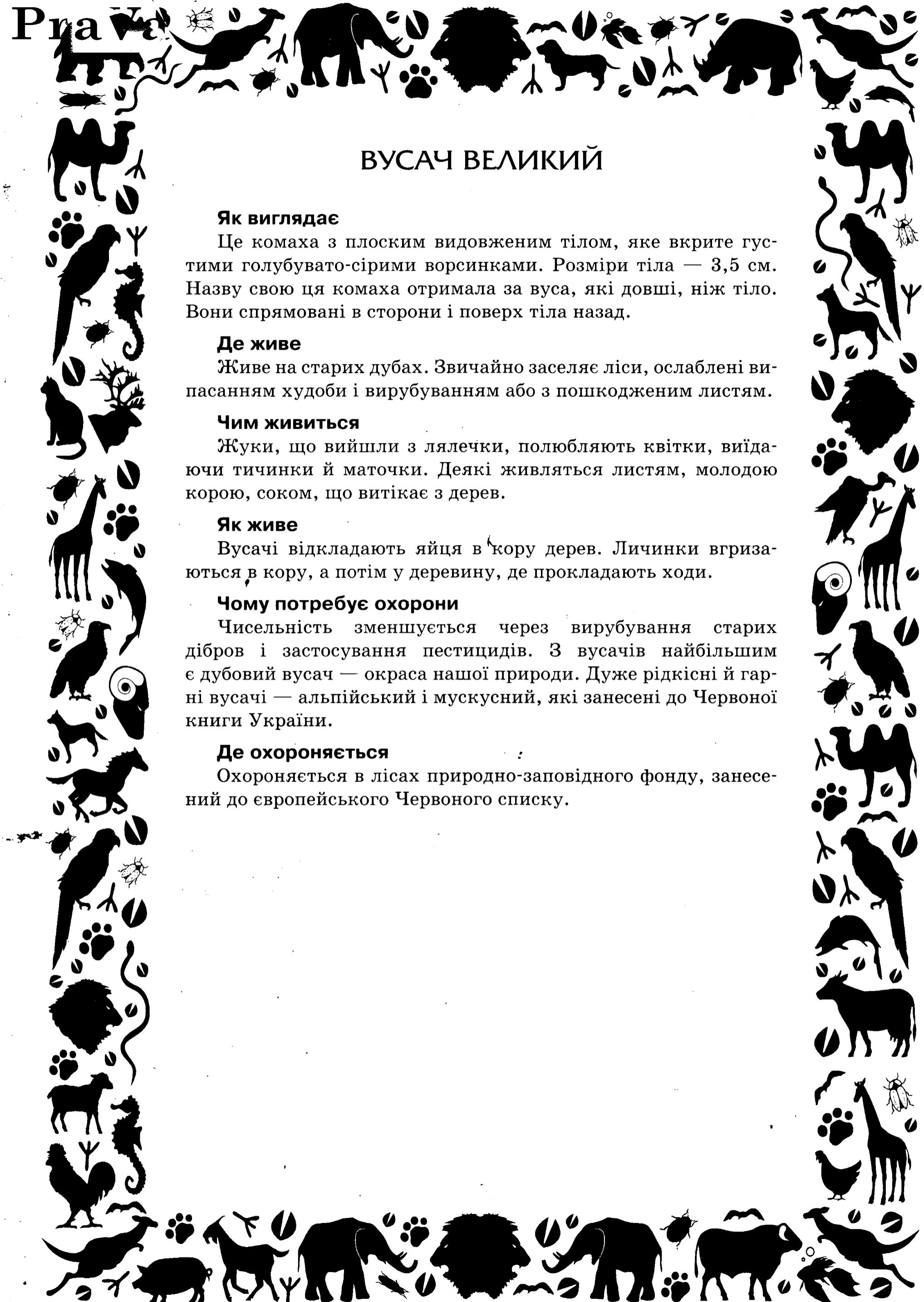
Кількість бражників мертві голови дуже змінилася через знищення бур'янів, якими живиться гусінь, а також через застосування отрутохімікатів для боротьби зі шкідниками сільськогосподарських рослин.

Де охороняється

Охороняється в заповідниках України.

Вусач
великий

ВУСАЧ ВЕЛИКИЙ

Як виглядає

Це комаха з плоским видовженим тілом, яке вкрите густими голубувато-сірими ворсинками. Розміри тіла — 3,5 см. Назву свою ця комаха отримала за вуса, які довші, ніж тіло. Вони спрямовані в сторони і поверх тіла назад.

Де живе

Живе на старих дубах. Звичайно заселяє ліси, ослаблені випасанням худоби і вирубуванням або з пошкодженим листям.

Чим живиться

Жуки, що вийшли з лялечки, полюбляють квітки, виїдаючи тичинки й маточки. Деякі живляться листям, молодою корою, соком, що витікає з дерев.

Як живе

Вусачі відкладають яйця в кору дерев. Личинки вгризаються в кору, а потім у деревину, де прокладають ходи.

Чому потребує охорони

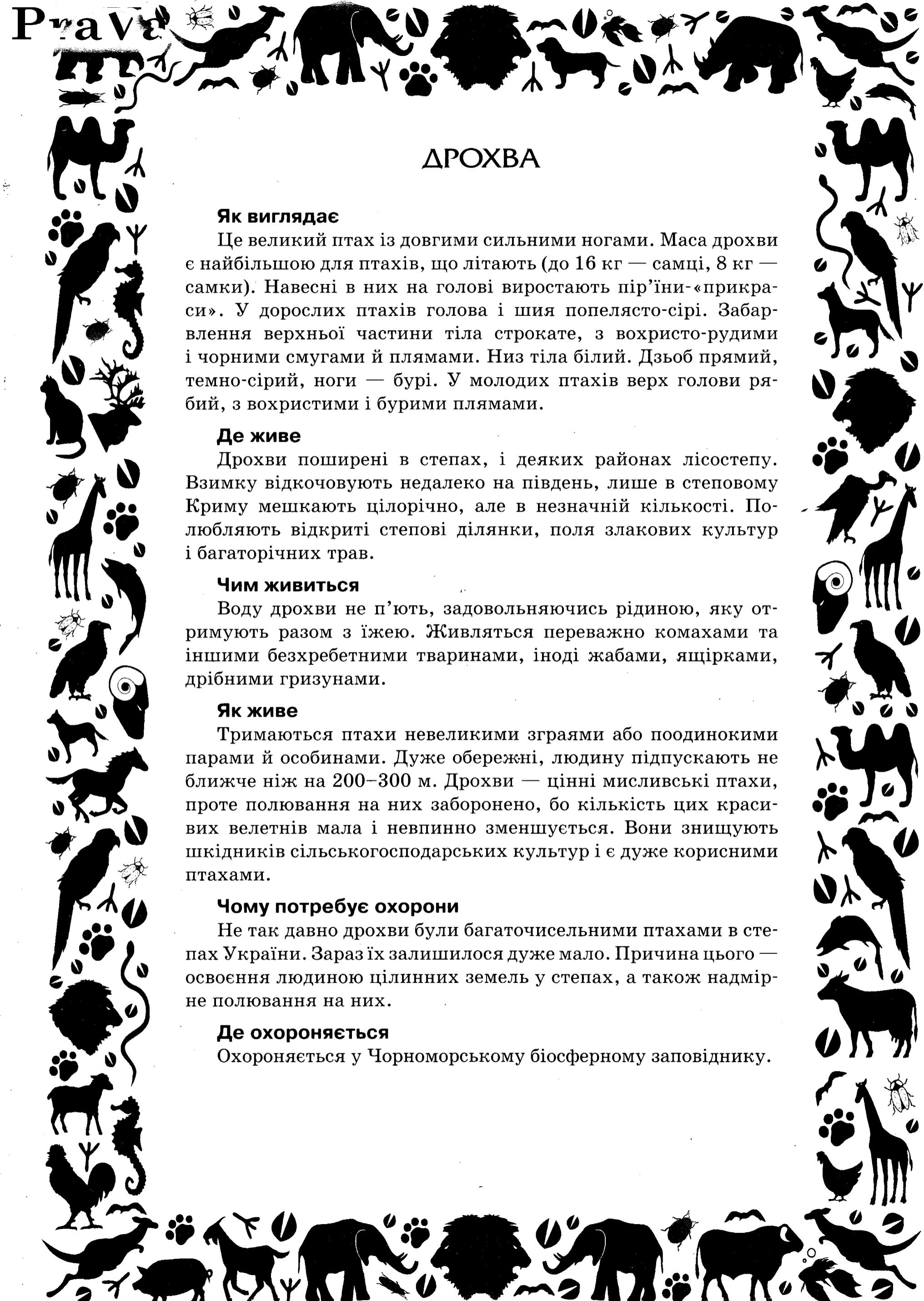
Чисельність зменшується через вирубування старих дібров і застосування пестицидів. З вусачів найбільшим є дубовий вусач — окраса нашої природи. Дуже рідкісні й гарні вусачі — альпійський і мускусний, які занесені до Червоної книги України.

Де охороняється

Охороняється в лісах природно-заповідного фонду, занесений до європейського Червоного списку.

● Дрохва

ДРОХВА

Як виглядає

Це великий птах із довгими сильними ногами. Маса дрохви є найбільшою для птахів, що літають (до 16 кг — самці, 8 кг — самки). Навесні в них на голові виростають пір'їни-«прикраси». У дорослих птахів голова і шия попелясто-сірі. Забарвлення верхньої частини тіла строкате, з вохристо-рудими і чорними смугами й плямами. Низ тіла білий. Дзьоб прямий, темно-сірий, ноги — бурі. У молодих птахів верх голови рябий, з вохристими і бурими плямами.

Де живе

Дрохви поширені в степах, і деяких районах лісостепу. Взимку відкочовують недалеко на південь, лише в степовому Криму мешкають цілорічно, але в незначній кількості. Потребують відкриті степові ділянки, поля злакових культур і багаторічних трав.

Чим живиться

Воду дрохви не п'ють, задовольняючись рідиною, яку отримують разом з їжею. Живляться переважно комахами та іншими безхребетними тваринами, іноді жабами, ящіrkами, дрібними гризунами.

Як живе

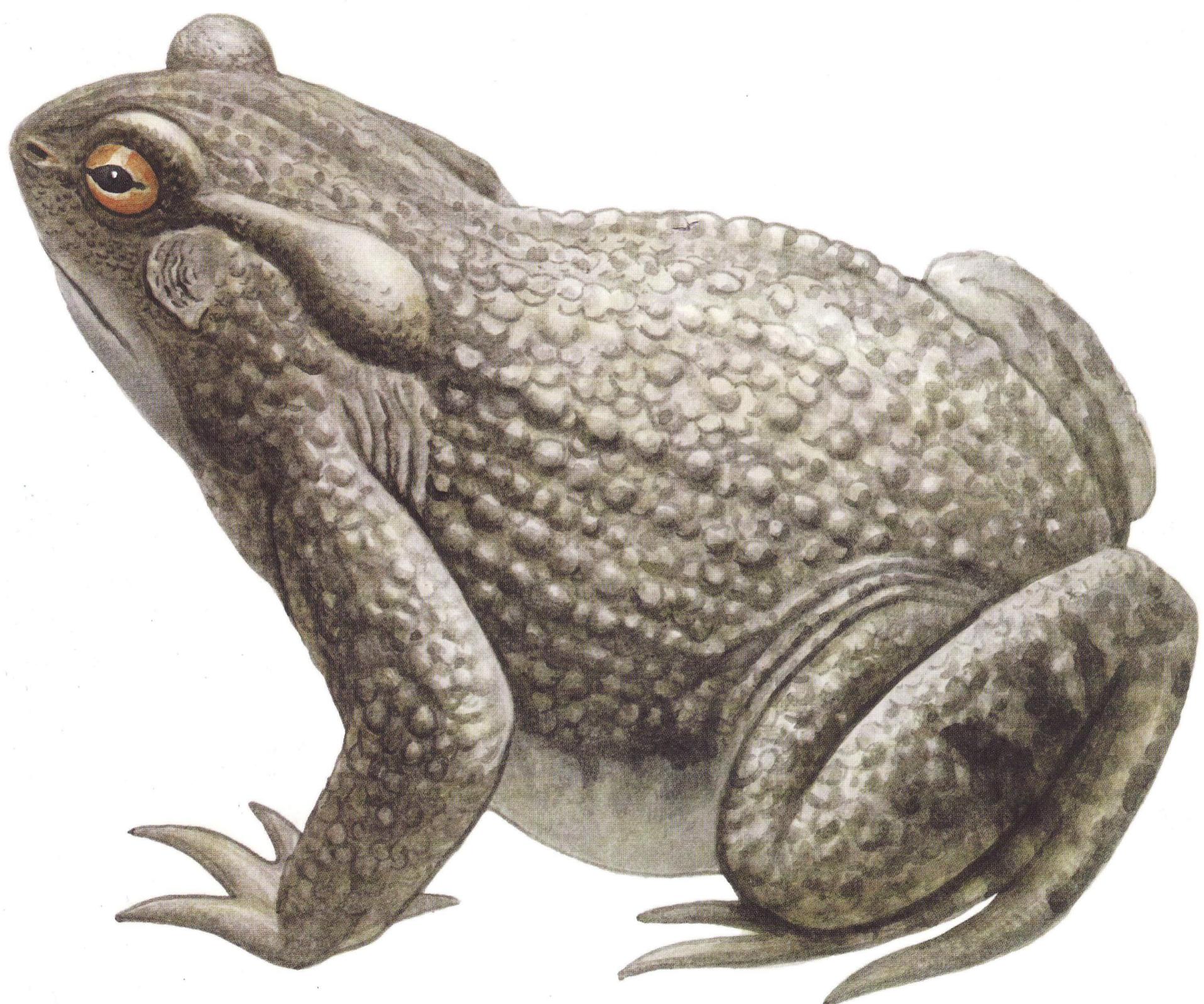
Тримаються птахи невеликими зграями або поодинокими парами й особинами. Дуже обережні, людину підпускають не біжче ніж на 200–300 м. Дрохви — цінні мисливські птахи, проте полювання на них заборонено, бо кількість цих красивих велетнів мала і невпинно зменшується. Вони знищують шкідників сільськогосподарських культур і є дуже корисними птахами.

Чому потребує охорони

Не так давно дрохви були багаточисельними птахами в степах України. Зараз їх залишилося дуже мало. Причина цього — освоєння людиною цілинних земель у степах, а також надмірне полювання на них.

Де охороняється

Охороняється у Чорноморському біосферному заповіднику.

● Жаба сіра

Ри́в'є

ЖАБА СІРА

Як виглядає

Від всім знайомої зеленої жаби відрізняється відсутністю малюнка на спині, темнішим забарвленням і великими розмірами, завдовжки до 20 см. Самки крупніші за самців. Шкіра грубозерниста, брудно-білого, сірого, коричневого чи сиро-оливкового кольорів, однотонна чи з плямами неправильної форми.

Де живе

Жаба сіра населяє ліси, сади, зустрічається на полях. Селиться недалеко від лісових водоймищ.

Чим живиться

Живляться ропухи комахами. Поїдають гусінь, жуків, павуків, багатоніжок, дощових червів, молюсків.

Як живе

Весною прокидається рано і вже в першій декаді квітня поспішає до нерестового водоймища. Ікрометання відбувається протягом одного тижня. Голос самців, тихий і глухий, чутний тільки поблизу.

Сірі жаби живуть 15–20 років, описаний випадок, коли в неволі жаба прожила 36 років. Жаба сіра — тварина з нічною активністю. Вдень активна в дощову та похмуру погоду. У сухі й жаркі роки чисельність її сильно падає. Сіра жаба — корисна тварина і заслуговує особливої уваги.

Чому потребує охорони

У природі більшість жаб гине ще на стадії ікринки або пуголовка. Тому, щоб із потомства хоч хто-небудь досяг зрілості, самка відкладає близько 3–6 тисяч ікринок.

Не вбивайте жаб, не знищуйте їх!

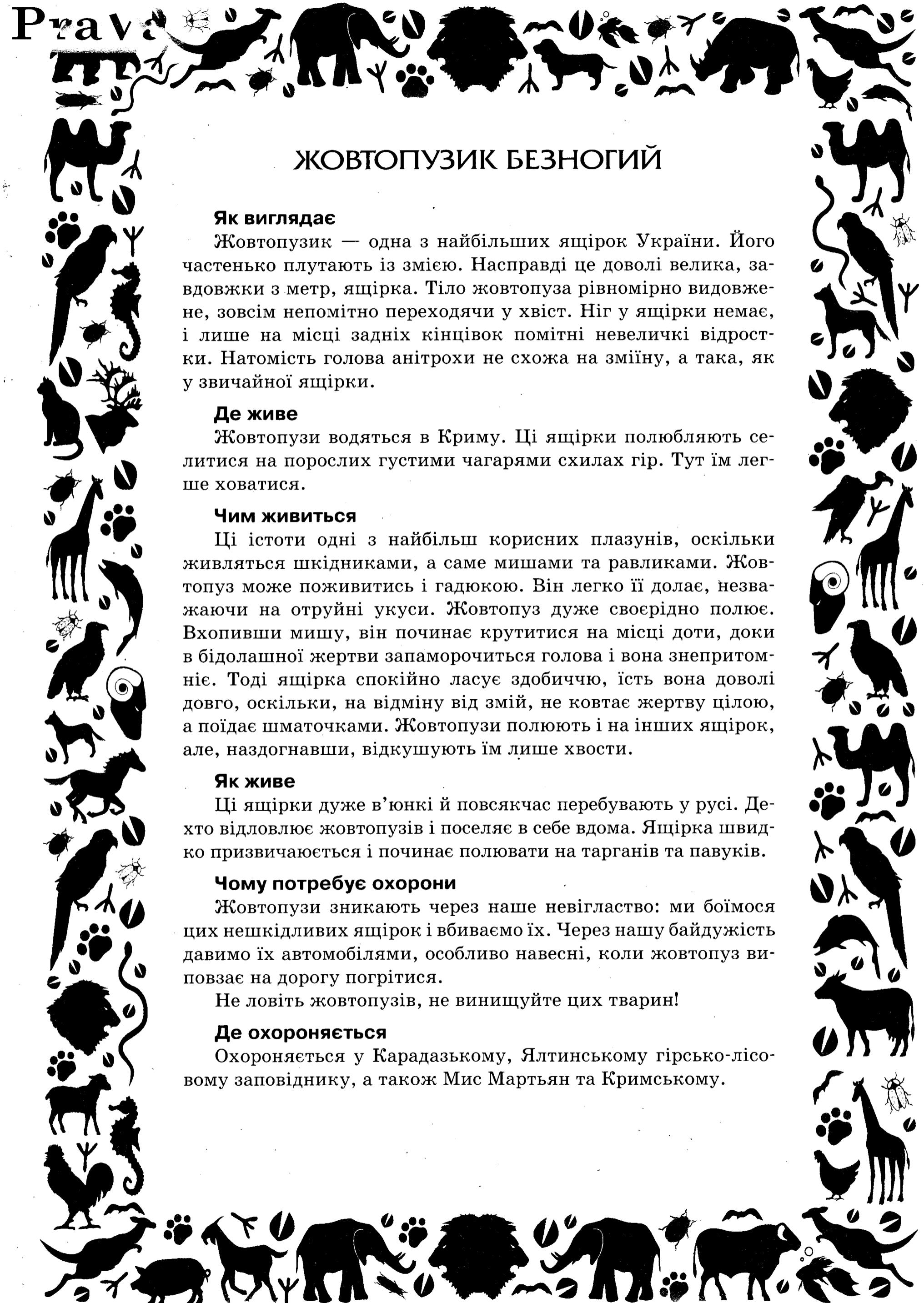
Де охороняється

Охороняється у Карпатському біосферному заповіднику.

PraVa

Животный
безногий

ЖОВТОПУЗИК БЕЗНОГИЙ

Як виглядає

Жовтопузик — одна з найбільших ящірок України. Його частенько плутають із змією. Насправді це доволі велика, завдовжки з метр, ящірка. Тіло жовтопуза рівномірно видовжене, зовсім непомітно переходячи у хвіст. Ніг у ящірки немає, і лише на місці задніх кінцівок помітні невеличкі відростки. Натомість голова анітрохи не схожа на зміїну, а така, як у звичайної ящірки.

Де живе

Жовтопузи водяться в Криму. Ці ящірки полюбляють селитися на порослих густими чагарями схилах гір. Тут їм легше ховатися.

Чим живиться

Ці істоти одні з найбільш корисних плазунів, оскільки живляться шкідниками, а саме мишами та равликами. Жовтопуз може поживитись і гадюкою. Він легко її долає, незважаючи на отруйні укуси. Жовтопуз дуже своєрідно полює. Вхопивши мишу, він починає крутитися на місці доти, доки в бідолашної жертви запаморочиться голова і вона знепритомніє. Тоді ящірка спокійно ласує здобиччю, їсть вона доволі довго, оскільки, на відміну від змій, не ковтає жертву цілою, а поїдає шматочками. Жовтопузи полюють і на інших ящірок, але, наздогнавши, відкушують їм лише хвости.

Як живе

Ці ящірки дуже в'юнкі й повсякчас перебувають у русі. Де-то відловлює жовтопузів і поселяє в себе вдома. Ящірка швидко призвичається і починає полювати на тарганів та павуків.

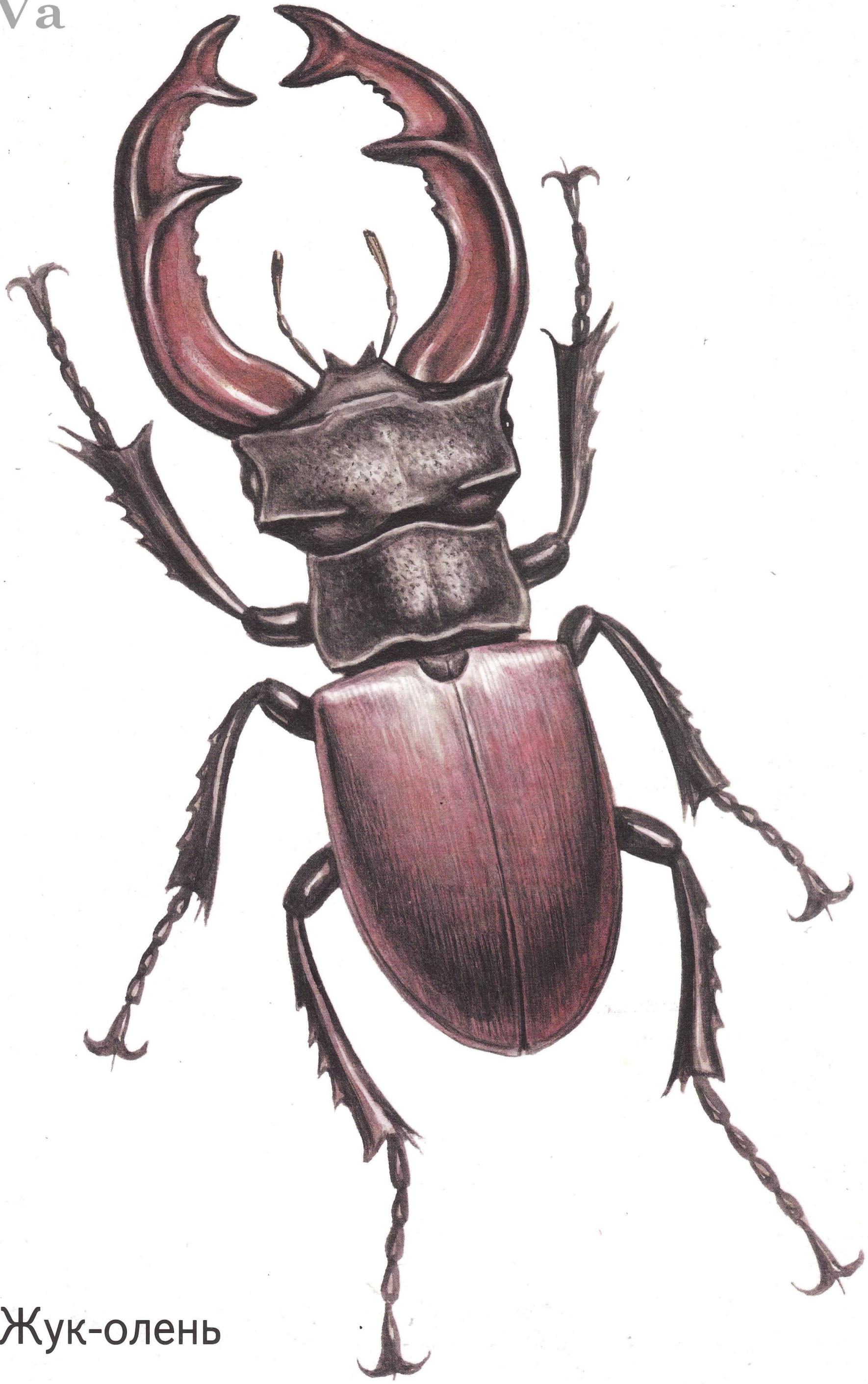
Чому потребує охорони

Жовтопузи зникають через наше невігластво: ми боїмся цих нешкідливих ящірок і вбиваємо їх. Через нашу байдужість давимо їх автомобілями, особливо навесні, коли жовтопуз виповзає на дорогу погрітися.

Не ловіть жовтопузів, не винищуйте цих тварин!

Де охороняється

Охороняється у Карадазькому, Ялтинському гірсько-лісовому заповіднику, а також Мис Март'ян та Кримському.

● Жук-олень

ЖУК-ОЛЕНЬ

Як виглядає

Незграбні, величезні, у блискучій чорній і червоно-коричневій броні — вони відразу привертають до себе увагу. «Роги» самців, звичайно, не мають ніякого відношення до справжніх рогів. Це сильно розвинені верхні щелепи — мандібули, забезпечені відростками і щербинами.

Де живе

У середній смузі Європи живе жук-рогач звичайний.

Чим живиться

Роги самців такі великі, що гризти або жувати ними неможливо: вони пристосовані тільки для турнірів. Тому самці можуть лише збирати витікаючий із дерева сік. Самки — інша справа: щелепи у них невеликі і діють прекрасно, легко прорізають кору на гілці або навіть на стовбурі молодого дуба, щоб дістатися до соку.

Як живе

Життєвий цикл жука-оленя починається з того, що самка відкладає яйце в трухляву деревину якого-небудь пня, мертвого або хворого дерева — переважно дуба або буку. Личинка харчується потертю, глибоко вгризаючись у відмерлу деревину і перемелюючи її.

Чому потребує охорони

В останні десятиліття його чисельність неухильно скорочувалася. Причин тому декілька. Зникнення природних жителів — головна причина скорочення чисельності цих жуків у країні. Крім того, при хімічних обробках лісів отрутохімікати потрапляють на стовбури дерев і на витікаючий із них сік, і жуки-олені, харчуєчись цим соком, гинуть. І, нарешті, великі і красиві жуки-олені привертають увагу колекціонерів, туристів, дітей. Жука хапають, кладуть у яку-небудь коробку, а коли він гине, нерідко просто викидають.

Не ловіть цих прекрасних комах! Не наблизайте їх винищення!

Де охороняється

Охороняється в заповідниках України.

● Журавель
сірий

ЖУРАВЕЛЬ СІРИЙ

Як виглядає

Журавлі — прегарні птахи. Тулуб у них доволі довгий, шия теж довга й тонка, а голова невелика. Ноги довгі й дужі, серповидні крила великі й довгі, а досить міцний дзьоб прямий і дещо сплющений із боків. Оперення у журавля сіре. Хвіст, частина голови і шиї, а також кінці крил — чорні. На голові зверху червона пляма.

Де живе

На території України зустрічається тільки сірий журавель. Він гніздиться на малодоступних болотах Полісся, під час перельотів його можна зустріти по всій Україні.

Чим живиться

Із самого ранку вони зайняті пошуками їжі — усіляких земноводних, дрібних комах, черв'яків та невеличких рибок. Проте їхньою головною їжею є насіння, бруньки, бульби й корінці.

Як живе

Журавлі доволі товариські птахи. Журавлине подружжя завжди надзвичайно вірне одне одному. До своїх родичів ці птахи ставляться зворушливо приязно. Щоправда, іноді серед них зчиняється серйозна колотнеча, а деякі натуралісти навіть твердять, що журавлі карають винного на смерть. Журавлі справді не зносять безладу і полюбляють жити в злагоді. Порушників спокою вони застерігають грізними криками або ударами дзьоба.

Ці птахи дуже грайливі, а іноді, розходившись, виконують справжні танці з підкиданням камінців та трісок. Журавлі легко приручаються і стають вірними друзями. Перед щорічним осіннім перельотом ці птахи збираються в певній місцевості у великих зграї, а потім знімаються з гучними криками й летять без відпочинку вдень і вночі, доки не дістануться місця зимівлі.

Чому потребує охорони

Причиною зникнення журавля сірого стало осушення людиною боліт, безпосереднє винищення журавля.

Де охороняється

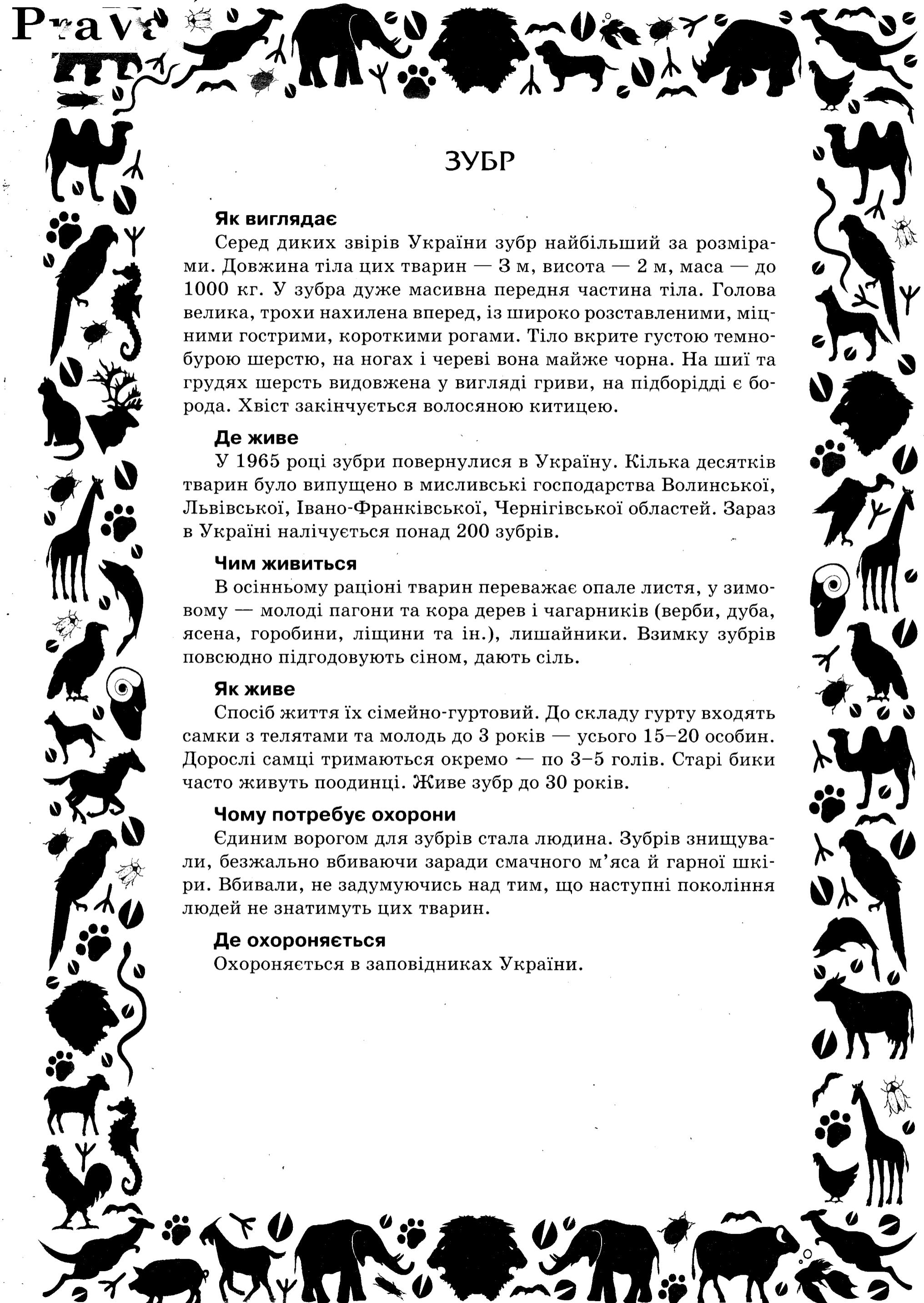
Охороняється у Поліському природному заповіднику.

PraVa

Зубр

ЗУБР

Як виглядає

Серед диких звірів України зубр найбільший за розмірами. Довжина тіла цих тварин — 3 м, висота — 2 м, маса — до 1000 кг. У зубра дуже масивна передня частина тіла. Голова велика, трохи нахиlena вперед, із широко розставленими, міцними гострими, короткими рогами. Тіло вкрите густою темнобурою шерстю, на ногах і череві вона майже чорна. На шиї та грудях шерсть видовжена у вигляді гриви, на підборідді є борода. Хвіст закінчується волосяною китицею.

Де живе

У 1965 році зубри повернулися в Україну. Кілька десятків тварин було випущено в мисливські господарства Волинської, Львівської, Івано-Франківської, Чернігівської областей. Зараз в Україні налічується понад 200 зубрів.

Чим живиться

В осінньому раціоні тварин переважає опале листя, у зимовому — молоді пагони та кора дерев і чагарників (верби, дуба, ясена, горобини, ліщини та ін.), лишайники. Взимку зубрів повсюдно підгодовують сіном, дають сіль.

Як живе

Спосіб життя їх сімейно-гуртовий. До складу гурту входять самки з телятами та молодь до 3 років — усього 15–20 особин. Дорослі самці тримаються окремо — по 3–5 голів. Старі бики часто живуть поодинці. Живе зубр до 30 років.

Чому потребує охорони

Єдиним ворогом для зубрів стала людина. Зубрів знищували, безжалісно вбиваючи заради смачного м'яса й гарної шкіри. Вбивали, не задумуючись над тим, що наступні покоління людей не знатимуть цих тварин.

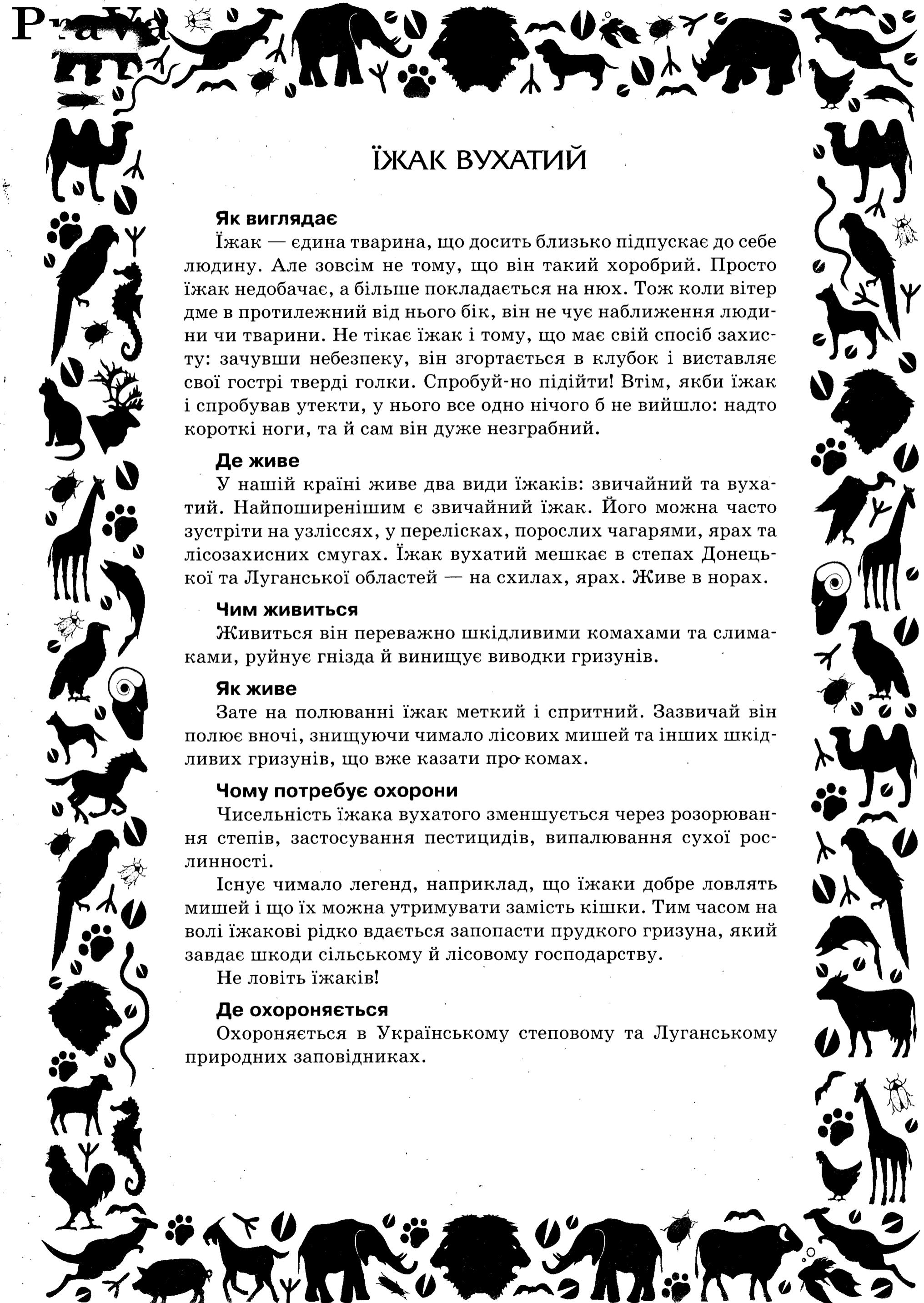
Де охороняється

Охороняється в заповідниках України.

PraVa

і жак вухатий

ЇЖАК ВУХАТИЙ

Як виглядає

Їжак — єдина тварина, що досить близько підпускає до себе людину. Але зовсім не тому, що він такий хоробрий. Просто їжак недобачає, а більше покладається на нюх. Тож коли вітер дме в протилежний від нього бік, він не чує наближення людини чи тварини. Не тікає їжак і тому, що має свій спосіб захисту: заувши небезпеку, він згортається в клубок і виставляє свої гострі тверді голки. Спробуй-но підійти! Втім, якби їжак і спробував утекти, у нього все одно нічого б не вийшло: надто короткі ноги, та й сам він дуже незgrabний.

Де живе

У нашій країні живе два види їжаків: звичайний та вухатий. Найпоширенішим є звичайний їжак. Його можна часто зустріти на узліссях, у перелісках, порослих чагарями, ярах та лісозахисних смугах. Їжак вухатий мешкає в степах Донецької та Луганської областей — на схилах, ярах. Живе в норах.

Чим живиться

Живиться він переважно шкідливими комахами та слімаками, руйнує гнізда й винищує виводки гризунів.

Як живе

Зате на полюванні їжак меткий і спритний. Зазвичай він полює вночі, знищуючи чимало лісових мишів та інших шкідливих гризунів, що вже казати про комах.

Чому потребує охорони

Чисельність їжака вухатого зменшується через розорювання степів, застосування пестицидів, випалювання сухої рослинності.

Існує чимало легенд, наприклад, що їжаки добре ловлять мишів і що їх можна утримувати замість кішки. Тим часом на волі їжакові рідко вдається запопасті прудкого гризуна, який завдає шкоди сільському й лісовому господарству.

Не ловіть їжаків!

Де охороняється

Охороняється в Українському степовому та Луганському природних заповідниках.

PraVа

● Кіт лісовий

КІТ ЛІСОВИЙ

Як виглядає

Лісовий кіт відрізняється від свійського значно більшими розмірами (довжина тіла близько 70 см, маса — до 6 кг). Голова невелика, короткоморда. Вуса білі, гола частина носа темно-червоного кольору. Вуха заокруглені, без китиць. Хвіст короткий, товстий, наче обрубаний, не звисає, як у свійських котів. Кінцівки міцні, озброєні гострими втяжними кігтями. Забарвлення хутра іржаво-сіре з жовтуватим відтінком і темними смугами.

Де живе

Раніше цей хижий звір був широко розповсюджений. Тепер трапляється лише в Карпатах, Закарпатті, місцями на Волино-Подільській височині. Живе в глухих старих листяних лісах, серед кам'янистих скель, полюбляє також густі зарості верболозу й очерету річкових долин та заплав.

Чим живиться

Живиться переважно мишами полівками; не відмовляється і від птахів, що гніздяться на землі, руйнує їхні гнізда. Відомі випадки, коли лісовий кіт нападав і на зайців, козуленят. Поїдає також ящірок, рибу, зрідка жуків і метеликів.

Як живе

У квітні–травні в кублах, вистелених сухою травою та листям, самка народжує від 3 до 6 сліпих безпорадних кошенят, які днів через 10 прозрівають. І хоч самки дуже турбуються про своє потомство, кошенята часто гинуть у перші місяці свого життя. У жовтні ті, що вижили, розпочинають самостійне життя.

Чому потребує охорони

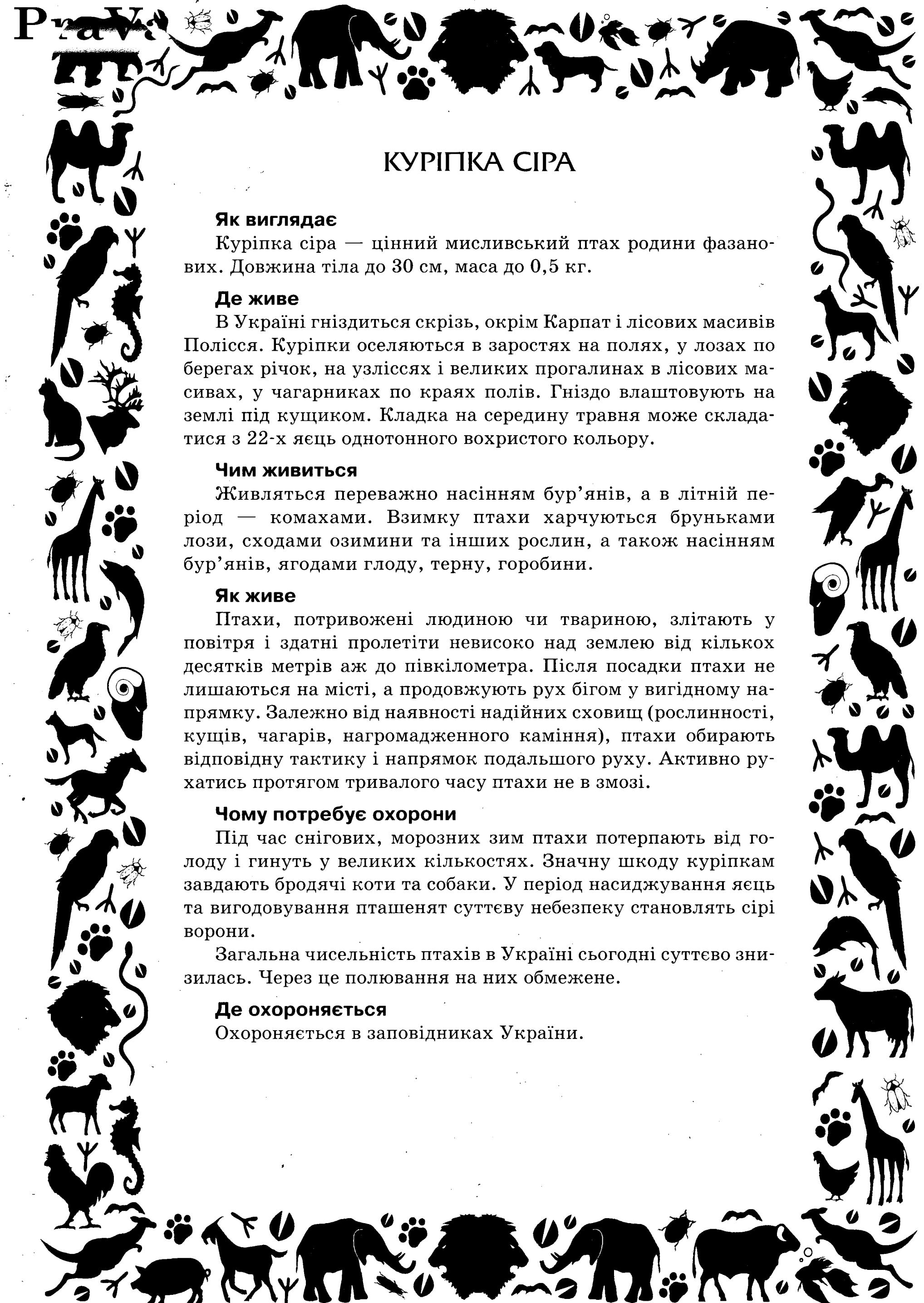
Скорочення чисельності лісового кота насамперед спричинене вирубуванням лісів, знищеннем заростей у заплавах; гинуть тварини і під час облав на бродячих свійських котів, із якими зовні схожі; потрапляють вони також у капкани. Мисливців приваблює пухнасте хутро звіра. Це стало причиною того, що цих тварин у нашій країні зараз не більше 200 особин.

Де охороняється

Охороняється у Карпатському і Дунайському біосферних заповідниках та у Карпатському національному природному парку.

● Куріпка сіра

КУРІПКА СІРА

Як виглядає

Куріпка сіра — цінний мисливський птах родини фазанових. Довжина тіла до 30 см, маса до 0,5 кг.

Де живе

В Україні гніздиться скрізь, окрім Карпат і лісових масивів Полісся. Куріпки оселяються в заростях на полях, у лозах по берегах річок, на узліссях і великих прогалинах в лісових масивах, у чагарниках по краях полів. Гніздо влаштовують на землі під кущиком. Кладка на середину травня може складатися з 22-х яєць однотонного вохристого кольору.

Чим живиться

Живляться переважно насінням бур'янів, а в літній період — комахами. Взимку птахи харчуються бруньками лози, сходами озимини та інших рослин, а також насінням бур'янів, ягодами глоду, терну, горобини.

Як живе

Птахи, потривожені людиною чи твариною, злітають у повітря і здатні пролетіти невисоко над землею від кількох десятків метрів аж до півкілометра. Після посадки птахи не лишаються на місті, а продовжують рух біgom у вигідному напрямку. Залежно від наявності надійних сховищ (рослинності, кущів, чагарів, нагромадженого каміння), птахи обирають відповідну тактику і напрямок подальшого руху. Активно рухатись протягом тривалого часу птахи не в змозі.

Чому потребує охорони

Під час снігових, морозних зим птахи потерпають від голоду і гинуть у великих кількостях. Значну шкоду куріпкам завдають бродячі коти та собаки. У період насиджування яєць та вигодовування пташенят суттєву небезпеку становлять сірі ворони.

Загальна чисельність птахів в Україні сьогодні суттєво знизилася. Через це полювання на них обмежене.

Де охороняється

Охороняється в заповідниках України.

Лелека

ЛЕЛЕКА

Як виглядає

Лелека білий, чорногуз, бусол, бузько — болотний птах з довгими ногами, довгою шиєю, великими потужними крилами і довгим дзьобом. Довжина тіла до 115 см, вага до 4,5 кг.

Чорний лелека нагадує лелеку білого, але оперення верхньої частини тіла в нього чорне із зеленуватим або мідно-червоним металевим блиском. Нижня частина грудей і черево білі. Дзьоб і ноги яскраво-червоні. У молодих птахів оперення чорно-буруе.

Де живе

В Україні живуть два види лелек: білий, або чорногуз, та чорний. Білий лелека зустрічається по всій території України, а чорний — у Карпатах і Поліссі.

Чим живиться

Живиться лелека переважно жабами, дрібною рибою, комахами, іноді гризунами.

Люди досить добре його вивчили. Зовнішній вигляд цього великого, струнконогого білого птаха з чорними крилами, довгими шиєю та дзьобом знайомий кожному ще зі сторінок букваря. У польоті лелеку легко відрізнити від чаплі за витягнутою шиєю. Відпочивати він полюбляє, стоячи на одній нозі.

Як живе

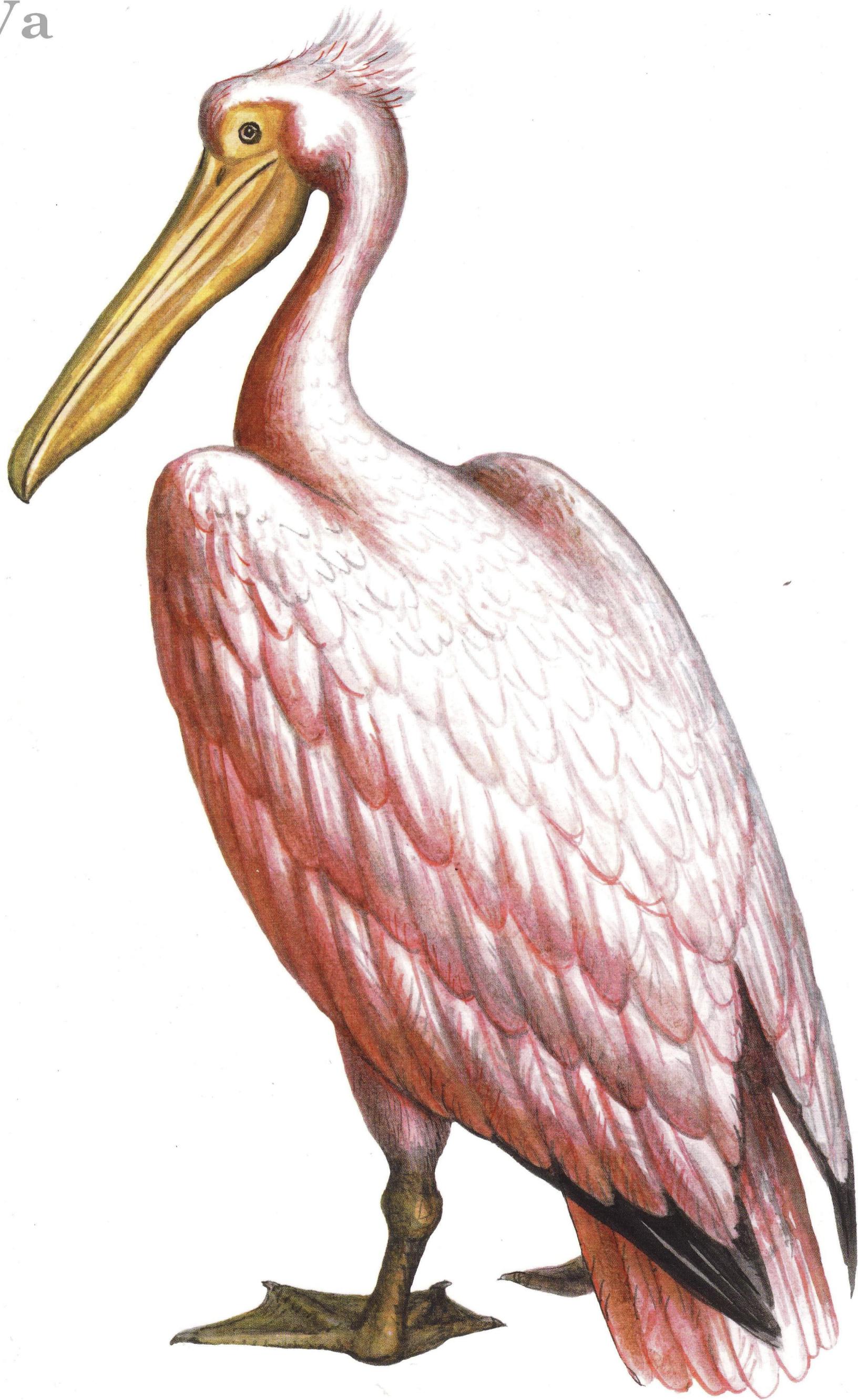
Лелеки обережні птахи, але в більшості місць свого проживання користуються гостинністю людини, тож швидко звикують до освоєної території. Білий лелека давно звик жити поруч з людиною. Селиться він на дахах осель та інших узвишнях, навіть на опорах електропередач. Зимують лелеки в Африці і Південній Азії, куди відлітають у вересні–жовтні. Повертаються у лютому–березні. Чорний лелека — самітник. Він полюбляє гніздитися самотою, далеко від інших, забираючись у найглухіші закутки лісу.

Чому потребує охорони

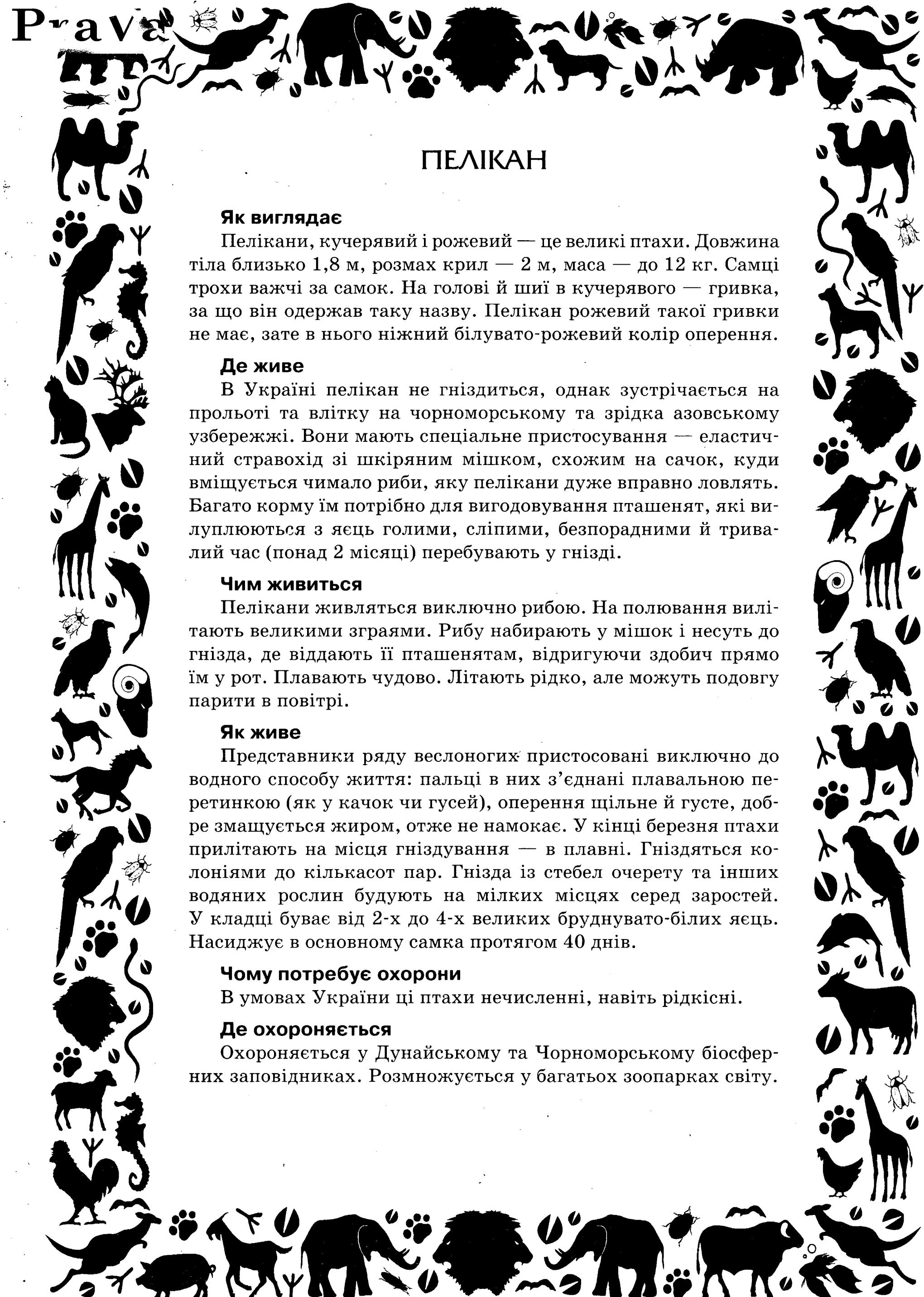
За останні 20 років кількість лелек в Україні дуже зменшилася. Причина — знищення місць, придатних для проживання чорного лелеки, вирубування старих лісів, осушення боліт, погіршення умов гніздування.

Де охороняється

Охороняється в Карпатському біосферному та Поліському природному заповідниках, у Шацькому національному природному парку.

Пелікан

ПЕЛІКАН

Як виглядає

Пелікани, кучерявий і рожевий — це великі птахи. Довжина тіла близько 1,8 м, розмах крил — 2 м, маса — до 12 кг. Самці трохи важчі за самок. На голові й шиї в кучерявого — гривка, за що він одержав таку назву. Пелікан рожевий такої гривки не має, зате в нього ніжний білувато-рожевий колір оперення.

Де живе

В Україні пелікан не гніздиться, однак зустрічається на прольоті та влітку на чорноморському та зрідка азовському узбережжі. Вони мають спеціальне пристосування — еластичний стравохід зі шкіряним мішком, схожим на сачок, куди вміщується чимало риби, яку пелікани дуже вправно ловлять. Багато корму їм потрібно для вигодовування пташенят, які вилуплюються з яєць голими, сліпими, безпорадними й тривалий час (понад 2 місяці) перебувають у гнізді.

Чим живиться

Пелікани живляться виключно рибою. На полювання вилітають великими зграями. Рибу набирають у мішок і несуть до гнізда, де віддають її пташенятам, відригуючи здобич прямо їм у рот. Плавають чудово. Літають рідко, але можуть подовгу парити в повітрі.

Як живе

Представники ряду веслоногих пристосовані виключно до водного способу життя: пальці в них з'єднані плавальною перетинкою (як у качок чи гусей), оперення щільне й густе, добре змащується жиром, отже не намокає. У кінці березня птахи прилітають на місця гніздування — в плавні. Гніздяться колоніями до кількасот пар. Гнізда із стебел очерету та інших водяних рослин будують на мілких місцях серед заростей. У кладці буває від 2-х до 4-х великих бруднувато-білих яєць. Насиджує в основному самка протягом 40 днів.

Чому потребує охорони

В умовах України ці птахи нечисленні, навіть рідкісні.

Де охороняється

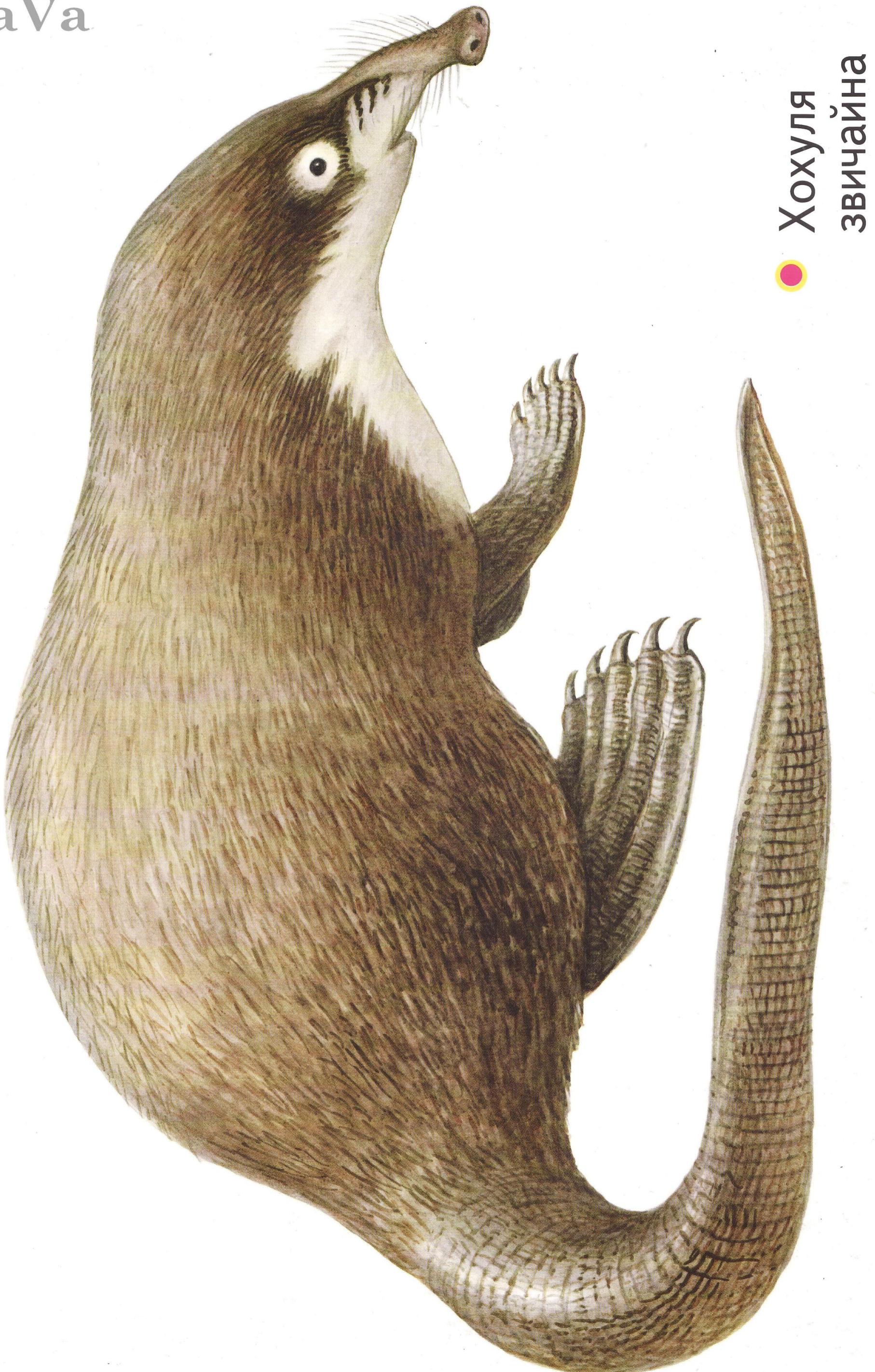
Охороняється у Дунайському та Чорноморському біосферних заповідниках. Розмножується у багатьох зоопарках світу.

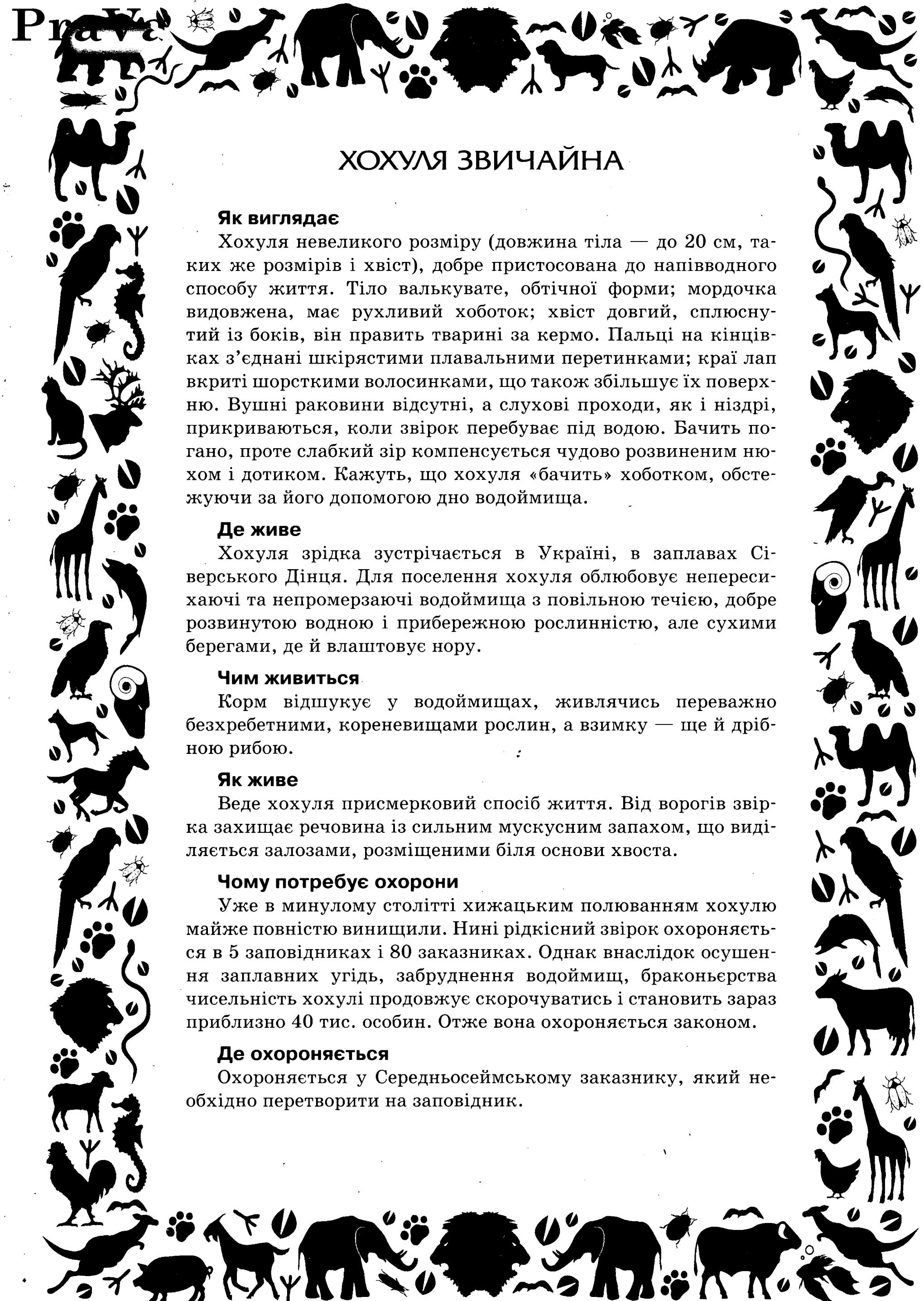
Ропуха
Очеретяна

The page is framed by a decorative border composed of numerous black silhouettes of various animals and plants. At the top left, the word 'Права' is written vertically. The silhouettes include a bear, a camel, a parrot, a seahorse, a cat, a giraffe, a bird, a snail, a dog, a horse, a lion, a rhino, a monkey, a lion's paw, a bat, a leaf, a flower, a coffee bean, and a small insect. The border is continuous and repeats across the page.

PraVa

Хохуля
звичайна

ХОХУЛЯ ЗВИЧАЙНА

Як виглядає

Хохуля невеликого розміру (довжина тіла — до 20 см, таких же розмірів і хвіст), добре пристосована до напівводного способу життя. Тіло валькувате, обтічної форми; мордочка видовжена, має рухливий хоботок; хвіст довгий, сплюснущий із боків, він править тварині за кермо. Пальці на кінцівках з'єднані шкірястими плавальними перетинками; край лап вкриті шорсткими волосинками, що також збільшує їх поверхню. Вушні раковини відсутні, а слухові проходи, як і ніздри, прикриваються, коли звірок перебуває під водою. Бачить погано, проте слабкий зір компенсується чудово розвиненим нюхом і дотиком. Кажуть, що хохуля «бачить» хоботком, обстежуючи за його допомогою дно водоймища.

Де живе

Хохуля зрідка зустрічається в Україні, в заплавах Сіверського Дінця. Для поселення хохуля облюбовує непересихаючі та непромерзаючі водоймища з повільною течією, добре розвинутою водою і прибережною рослинністю, але сухими берегами, де й влаштовує нору.

Чим живиться

Корм відшукує у водоймищах, живлячись переважно безхребетними, кореневищами рослин, а взимку — ще й дрібною рибою.

Як живе

Веде хохуля присмерковий спосіб життя. Від ворогів звірка захищає речовина із сильним мускусним запахом, що виділяється залозами, розміщеними біля основи хвоста.

Чому потребує охорони

Уже в минулому столітті хижакьким полюванням хохулю майже повністю винищили. Нині рідкісний звірок охороняється в 5 заповідниках і 80 заказниках. Однак внаслідок осушенні заплавних угідь, забруднення водоймищ, браконьєрства чисельність хохулі продовжує скорочуватись і становить зараз приблизно 40 тис. особин. Отже вона охороняється законом.

Де охороняється

Охороняється у Середньосеймському заказнику, який необхідно перетворити на заповідник.